

A close-up, high-resolution portrait of a middle-aged man with graying hair and a prominent mustache. He is looking slightly to the right of the camera with a thoughtful expression. The lighting is soft, highlighting the texture of his skin and the details of his facial features. He is wearing a blue and white plaid shirt, visible at the bottom right corner.

HJEM

– fortællinger fra tre generationer tyrkere i Ringsted

Rasmus Thorup Kildegaard

HJEM

– fortællinger fra tre generationer tyrkere i Ringsted

Rasmus Thorup Kildegaard

Hjem

– fortællinger fra tre generationer tyrkere i Ringsted

Rasmus Thorup Kildegaard

Museum Vestsjælland 2019, ©

Udgivet som en del af projekt ”*Arbejde og Integration*”,

gennemført af Museum Vestsjælland 2019

ISBN 978-87-970333-6-4

Redaktion: Lene Hadsbjerg, Ea Stevns Matzon

Layout og opsætning: Pernille Jacobsen

Foto: Ole Jensen, forside og side 11, 45 og 75

Øvrige foto: Private indsamlet af Museum Vestsjælland

Museum Vestsjælland

Forten 10, DK-4300 Holbæk

kontor@vestmuseum.dk

www.vestmuseum.dk

Alle rettigheder forbeholdes.

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med COPY-Dan, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer. Undtaget herfra er korte uddrag til anmeldelser og presse.

Den bog er blevet til som del af projekt 'Arbejde og Integration', med støtte fra Trelleborg Fonden - i samarbejde med Sydbank, Kulturministeriets pulje til almennyttige kulturelle projekter, Brand af 1848 FOND, Folkeoplysningsrådet Ringsted Kommune og LO Midt-sjælland. Tak!

Særlig tak til:

Sadik Topcu, Asli Tükengün, Benny Olsen, Mazlum Öz, Samiye Topcu, Onur Esgici, Izzet Meric, Kamile Tükengün, Celal Tükengün, Turan Özdemir, Turan Meric, Türel Meric, Damla Bas, Emine Asci, Dincer Metin, Zeynep Topcu, Güllü Saglicak, Sati Ucar, Nazmiye Esgici, Emrah Tuncer.

INDHOLD

At finde hjem	7
Rejsen begynder	17
Mødet med Danmark	25
Arbejde og uddannelse	35
Danske traditioner - tyrkisk identitet	49
Børnefødselsdage, jul, bryllup og begravelse	57
Fanget mellem to kulturer	69
Vejen hjem	81
Litteraturliste	93

AT FINDE HJEM

”

Da vi fik koner og børn herop, fik vi det meget nemmere. Børnene var en stor hjælp for os, for de lærte hurtigt sproget.

Gazi, førstegenerationsindvandrer og har arbejdet 24 år i Ringsted

Børn og værdiskred.

”Jeg har arvet nogle værdisæt fra skolen, som jeg har presset mine forældre med, og mine børn har lært noget andet og er meget mere frihedssøgende end mig. Det har de så presset mig med”. Sådan fortæller Sadik Topcu, der står yderst til højre med sin familie.

Foto 1973

De kom ind med toget

I 1973 ankom en togvogn til Danmark, hvor der sad kvinder og børn fra 5 familier fra den samme lille landsby fra det centrale Tyrkiet. De havde pakket deres kufferter og en sæk bulgur til rejsen. Deres mænd var rejst i forvejen til Europa, til Danmark og til sidst til Ringsted.

Mange kom fra et liv i fattigdom. De boede i små landsbyer med familiedrevne landbrug. Friheden var at eje et stykke jord, men de færreste havde penge til det. Så kom invitationerne fra små og store virksomheder og politikere i blandt andet Tyskland og Danmark.

Barndom i Tyrkiet

Fem børn fra landsbyen Kussaray i Tyrkiet, 1972. De børn var med i togvognen til Ringsted i 1973. Det var især håbet om en bedre fremtid for børnene, som fik forældrene til at blive i Danmark.

Da de første tyrkiske mænd havde fået arbejde på gartnerier, jernstøberier og slagterier, spurgte chefen, om ikke de kendte nogen fra deres landsby i Tyrkiet, der ville herop og arbejde. Det var der mange, der ville. Til sidst kom også kvinderne og børnene med.

Barndom i Danmark

Fem børn leger ved Rønnedevej i Ringsted i 1973. Samme år er de ankommet til Ringsted fra landsbyen Kussaray i Tyrkiet.

De kom for at vende hjem

"Tak til dem der hjalp os. Vores børn har fået arbejde her. Hvad skal jeg mere sige? Vi havde mange besværligheder i begyndelsen. Men jeg er meget glad for at være kommet til Danmark. Hvordan skulle jeg ikke være glad for at være her? Hvad skulle jeg have lavet i landsbyen? Efter jeg kom til Danmark, har vi fået flere muligheder. Vores børn har fået arbejde og flere muligheder."

Sådan fortæller Emine Asic, der kom til Danmark med togvognen i 1973 fra Tyrkiet til Danmark med sine børn.

Pludselig stod hun som så mange andre i Danmark med hele sin familie omkring sig. Forældrene arbejdede på fabrik ofte med manuelt arbejde, hvor de ikke lærte sproget. Børnene legede på vejen, gik i danske skoler og fik danske venner og lærte sproget.

Børnene voksede op i en anden verden end forældrene: Afstanden mellem Tyrkiet og Danmark var ikke kun i geografien, den voksede også mellem børn og forældre. For mens børnene slog rødder og knyttede venskaber, drømte forældrene om at vende hjem igen.

Med tiden fik mødet med det danske velfærdssamfund forældrenes drøm om at vende hjem til at briste. Indtil nu. I deres otium vender mange fra forældregenerationen tilbage til landsbyen i Tyrkiet.

Hvert forår rejser mange fra første generation tilbage til deres fødeby. Men hver vinter vender de tilbage til Danmark - hjem til børn og børnebørn i Danmark for at fejre jul. Det er her familien har slået rødder. Frem og tilbage rejser de hvert år. De vandrer stadig mellem Danmark og Tyrkiet.

Vemod og taknemmelighed

For mange tyrkere var mødet med Danmark en livsforandrende oplevelse. Det samfund og menneskesyn, der mødte dem, var på mange måder anderledes end det, de kendte fra Tyrkiet.

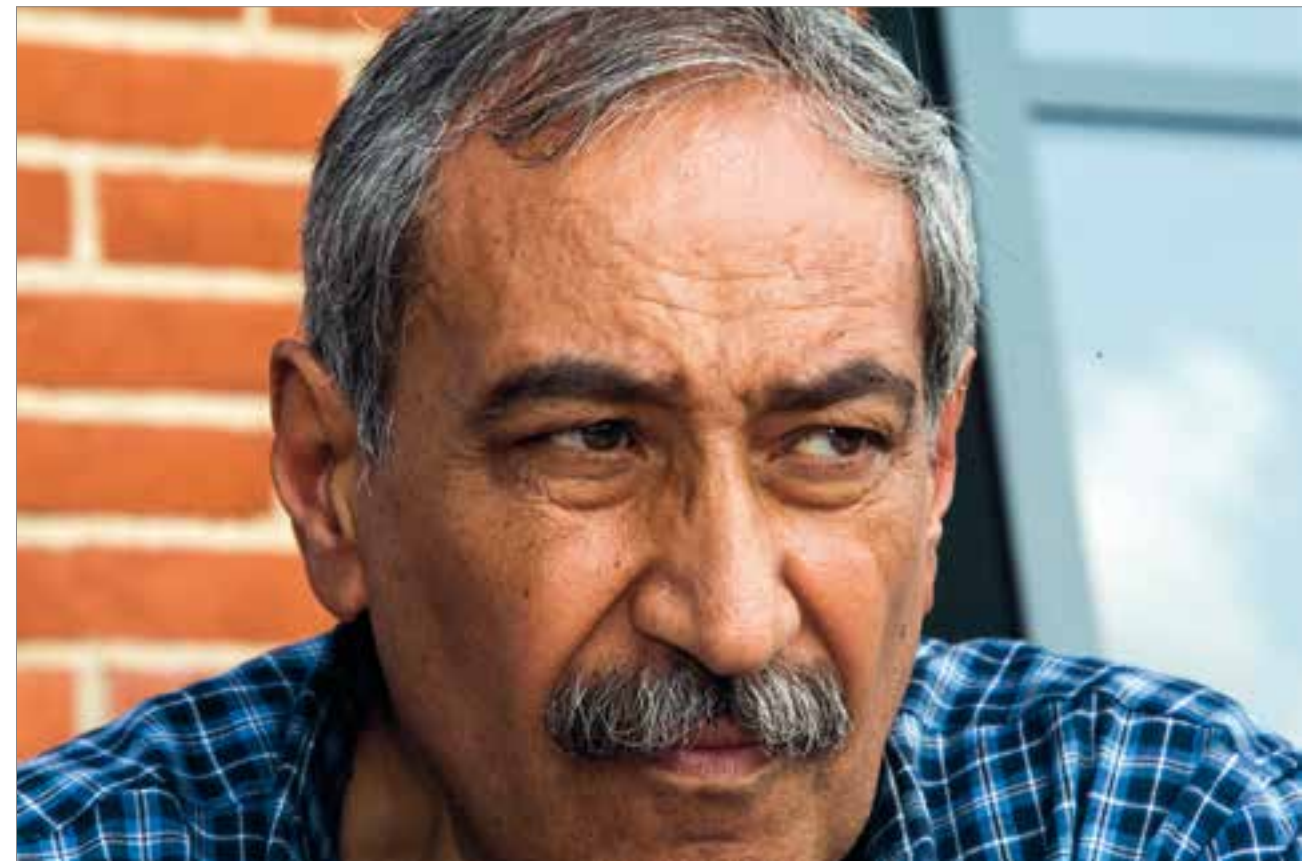
"Hvis jeg kunne leve mit liv om, ville jeg komme til verden som dansker med dansk statsborgerskab. Der er ordentlighed i Danmark". Sådan fortæller Turan Özdemir, en pensioneret svejsemontør. Han er stolt af sit lange arbejdsliv og fortæller, hvordan han åbnede den første taxacentral i Tyrkiet og kom til Danmark i 1969 som 28-årig, hvor han siden blandt andet arbejdede på Storebæltsbroen i mange år.

Aldrig hjemme

"Vi er udlændinge begge steder. Også i vores egen landsby i Tyrkiet. Hverken der eller her i Danmark har vi kunnet finde hjem".

Sådan beskriver Turan Meric det. Han kom til Danmark i 1976 og har arbejdet på slagteri og haft restaurant.

Foto 2019

Ikke alle tyrkere ønskede som Turan Øzdemir at være født som dansker. De fleste drømte om at vende hjem. Så mødet med Danmark efterlod også vemod. Selvom forældregenerationen er taknemmelig for det liv, de har kunnet give deres børn i Danmark, så længes mange stadig efter Tyrkiet, men de kan ikke flytte tilbage til Tyrkiet, for familien bor i Danmark.

En umulig hjemlængsel

Det er med blandede og stærke følelser, at mange fra første generation ser tilbage på deres liv. De fleste både mænd og kvinder har arbejdet fra næsten første dag, de ankom til Danmark.

De har skabt en tilværelse, hvor deres børn og børnebørn har fået muligheder, de ikke selv har haft, men samtidig føler de også hjemlængsel. En umulig hjemlængsel. Det de længes mod findes ikke mere. I landsbyen i Tyrkiet bliver de ikke automatisk betragtet som nogle, der hører til. *"Vi er udlændinge begge steder"*, fortæller Turan Meric.

De tyrkiske indvandrere i Ringsted har klaret sig godt. De har stort set alle fået arbejde hurtigt. Her er på mange måder tale om vellykket integration. Deres børn er aktive i uddannelse og arbejde, og børnebørnene går til spejder og pizza-video-aften i børnehaven.

Dog er der også et vemod og en rodløshed, som er gået i arv. Det er som en længsel efter et sted, der ikke rigtig findes - en umulig hjemlængsel. Den overgås dog af stoltheden over at være en del af det danske samfund og taknemmeligheden for gennem et langt arbejdsliv at have givet børn og børnebørn et bedre afsæt for fremtiden, end de selv havde fået.

Integration

Når vi beskæftiger os med indvandring, må vi også forholde os til begrebet integration. Ordet betyder egentligt at skabe en ny større helhed ved at forene adskilte enheder.

I integrationsloven beskrives vellykket integration i forhold til selvforsørgelse, og forståelse for danske normer og værdier.

I medierne bruges integration af politiske partier i deres kampe om magt og opmærksomhed. Her er der store følelser i spil, fordi det også handler om de normer og værdier, der definerer det danske fællesskab.

I Danmark har der som i mange andre europæiske lande de seneste år været fokus på, hvordan indvandrere fra især ikke-vestlige lande påvirker samfundet økonomisk og kulturelt. Det har bl.a. medført en stigende interesse for at få indvandrere i arbejde.

At få et arbejde handler både om selvforsørgelse og om værdigheden i at kunne tage vare på sig selv og sin familie. Indvandrerens arbejde var i begyndelsen ofte ufaglært med lav løn og høj nedslidning. Det var arbejde, der hurtigt blev ramt i nedgangstider, så det kunne være usikkert, hvor længe man kunne beholde sit job.

Det som regel meget rutineprægede arbejde gør det sværere at lære sproget, fordi man ikke er i kontakt med andre. Hvis man ikke taler sproget, bliver det vanskeligt at lære kulturen og samfundets institutioner at kende.

At finde hjem

Denne bog ser på integration fra indvandrerens egne perspektiver. Her handler det om relationer, om hvordan man bliver betragtet, og så handler det om det lidt abstrakte: at finde hjem, et sted hvor man hører til, bidrager og er tryk.

Hjem er ikke bare noget, vi vælger eller tilfældigt finder. Det kan være mange ting. Det kan både være det fysiske sted, hvor man bor med sin familie og har sine ting, og hvor man inviterer venner på besøg. Her hviler man ud og drømmer om fremtiden, men det kan også være et mentalt sted.

Hjemmet ligger også i erindringen. Hvem man er, hvor man hører til. Og så ligger hjemmet også i noget socialt om at være del af en flok og samtidig sig selv, og om hvordan man bliver opfattet og betragtet af naboerne. Hjem er et sted, man både skaber og er skabt af. Det er en del af identiteten.

Identitet og tilknytning, hjem og hjemlængsel er nogle af denne bogs store temaer.

Erindringsindsamling

Lene Hadsbjerg og Rasmus Thorup fra Museum Vestsjælland deltager ved erindringscafé i Ringsted Alevi Kulturcenter. Deltagerne har taget deres fotoalbums med. Der bliver grinet og fortalt og Lene og Rasmus skriver historier og årstal ned.
Foto 2019

**Projekt
Arbejde og Integration**

Bogen er dokumentation på det arbejde, der er blevet udført ved Museum Vestsjælland 2018 og 2019 under projektet Arbejde og Integration.

Formålet er at betragte et begreb som integration gennem indvandreres egne øjne ved at få deres fortællinger frem på tværs af etnicitet, religion og generationer, så indvandrere og især deres efterkommere oplever at være en del af Danmarkshistorien.

Gennem en række livsbiografiske interviews, erindringsværksteder, møder og arrangementer undersøger vi første generations møde med Danmark, arbejdets betydning, fagbevægelsens rolle, mødet med velfærdsstaten, kvindernes perspektiver, efterkommernes perspektiver, værdiskred og oplevelser af normer og værdier på tærsklen mellem Danmark og Tyrkiet.

De første tyrkiske indvandrere kom til Danmark fra slutningen af 1960'erne. Gennem deres og deres efterkommeres erindringer og øjne kigger vi også på velfærdsstaten og Danmark i 1970'erne.

For det er ikke kun en fortælling om gæstearbejderne. Det handler også om deres børn og om mødet mellem to forskellige kulturer og samfundsformer. Her stod børnene midt imellem det hele, undrede sig, voksede op og skulle prøve at finde deres sted i livet.

Denne bogs vigtigste pointe er, at integrationen først og fremmest skete i forhold til forældrenes drømme og fremtidshåb med børnene som omdrejningspunkt. Børnene lærte sproget og kulturen, de var oversætterne og normbrydere på kanten mellem to forskellige verdner.

Lene Hadsbjerg og jeg har haft den store ære at få lov at møde og komme hjem og besøge de mænd og kvinder, som denne bog handler om. Det har været en utrolig oplevelse med hjertevarme og humor. Jeg kan ikke huske, hvornår jeg sidst har oplevet så mange smukke og begavede samtaler. De har handlet om rødder og identitet og om, hvor man høre hjemme så langt fra forfædrenes hjemland, samtidig med en dyb respekt for og stolthed over Danmark og det danske samfund.

REJSEN BEGYNDER

Vi kunne jo ikke brødføde alle i landsbyen. Så mange solgte deres jord og dyr for at komme herop

Emine

Livet i Tyrkiet i 1960'erne og 1970'erne var for mange tyrkere et liv på landet i fattigdom. Husene var selvbyggede og vejene snoede. Sygehuse og børnehaver kendte man ikke til.

"Vi boede jo næsten 10-15 mennesker sammen med de andre svigerinder og mændene i huset. Man boede jo ikke hver for sig, bare fordi man blev gift. Der var jo heller ikke el. Toiletter, det var udenfor. Når man blev vasket, så var det måske en gang om ugen, hvor man skulle tænde for de store gryder og koge vand."

Sådan husker Samiye tilbage på den landsby hun selv var vokset op i, og som hun forlod som voksen. Hun kom til Danmark i 1973 med sine 3 børn.

I landsbyen passede familierne deres marker og dyr. Det hele foregik med håndkraft. For mange var livet forbundet med ufrihed, hvis ikke man ejede jord. Men der var også tryghed og fællesskab i store familier.

Den første traktor

Fra slutningen af 1960'erne begyndte mange unge mænd at søge til Europa for at tjene penge, som de kunne sende hjem, for eksempel til at købe en traktor. Landsbyens to første traktorer vises frem.

Foto 1975

Landsbyen var sin egen lille lukkede verden præget af religion og tradition. Mange ægteskaber var for eksempel arrangerede af familiemedlemmer: *"Der var de 3 piger, min far kunne vælge mellem. Så han har været nede og kigge til hver og en. Så det ender med, at det bliver min mor han vælger"*.

Sådan fortæller Zeynep Topcu, om hvordan hendes forældre fandt hinanden. Zeynep kom som barn til Danmark med sin mor Samiye i 1973. I dag arbejder hun som folkeskolelærer i Ringsted og lever sammen med en mand, hun selv har valgt.

Tyrkiet en ung nation

Tyrkiet var i 1970'erne et splittet og ungt land. Det havde sine rødder i Det Osmanniske Imperium, der kollapsede under 1. Verdenskrig. Ud af krigen og ruinerne trådte det moderne Tyrkiets store militærmand og helt, Kemal Atatürk. Under parolen: En stat, et folk, et sprog, et land, et flag blev nutidens Tyrkiet oprettet i 1923.

Bryllup

Turan Meric står med sin hustru foran sin fars hus i landsbyen i Tyrkiet. Hun kom til Danmark med sine forældre i 1974 og vendte hjem for at blive gift med Turan, som efterfølgende fulgte med til Danmark.

Foto 1977

Med Atatürk begyndte en industrialisering og modernisering. Fra 1930 til 1945 steg andelen, der kunne læse og skrive, fra 10% til 30%. Hovedstaden Istanbul blev ofte fremhævet som lige så vestlig som Berlin og Paris. Nu skulle moderniteten sejre og nationalismen blomstre.

Men det Osmanniske Imperium havde efterladt et multietnisk klu-detæppe. Mindretalsgrupper som kurdere, sunnimuslimer og alevier passede ikke ind i det nationalistiske projekt. Der var uro på vej.

Udviklingen trængte ikke lige godt frem i alle egne. I de små landsbyer ude på landet stod tiden næsten stille. Analfabetisme og feudale traditioner havde sit tag i landbefolkningen. I løbet af 1970'erne udviklede stridigheder mellem kommunister og nationalister sig til noget nær borgerkrig.

Den tyrkiske regering støttede udvandringen af dets egne borgere til andre lande. Millioner forlod hjemlandet. Det nedbragte arbejds-

Soldaterkammerater.

Turan Meric sidder i midten med sine soldaterkammerater, da de var indkaldt som værnepligtige i Tyrkiet. Han blev gift samme år og rejste til Danmark. De fleste af de unge mænd på billedet rejste til Europa.

Foto 1977

løsheden især i landområderne, der til tider var præget af social og politisk uro. Samtidig sendte de mange penge hjem til Tyrkiet.

Men hverken den tyrkiske stat eller de tyrkiske migranter selv havde forudset konsekvenserne. Rejsen til Danmark og Vesteuropa i øvrigt blev for mange livslang, drænede hjemlandet for unge generationer og tilførte lande som Danmark en helt ny befolkningsgruppe.

For dem var mødet med Danmark ikke kun et spørgsmål om at arbejde og tjene penge. Det blev også mødet med et nyt samfundssystem. Det blev begyndelsen på en læring. I citatet herunder henviser Turan til nogle af de ofte meget voldsomme uroligheder, der fandt sted i Tyrkiet.

"I Danmark har vi lært, at man skal diskutere og snakke med hinanden for at komme videre og ikke slås. Men i 70'erne og 80'erne var der mange problemer med, at nogen var fra højre og andre fra venstre. Der døde mange unge mennesker, fordi man ikke kunne tale sammen. Begge sider har mistet mange mennesker dengang. Den gang jeg deltog i protesterne og skænderierne, var jeg elev dernede. Nu kan jeg se, at slåskampene var forkerte. Det var småting, vi kom op at slås om."

Tyrkerne satte deres præg på Danmark, og Danmark satte sit præg på dem.

Et langt liv.

Kamile og Celals historie er typisk for mange tyrkiske indvandrere. Han kom først og fik arbejde på slagteriet i Ringsted. Hun kom et par år efter og fik arbejde på fjerkræslagteriet Danpo. Foto 2019

Celal Tükengün kom som så mange andre unge mænd til Danmark i 1970. Hans kone Kamile passede gården og dyrene hjemme i Tyrkiet, mens han tjente penge i Danmark. På slagteriet i Ringsted tjente han 700 kr. om måneden og sendte 300 kr. hjem. 200 kr. gik til husleje, og resten var til at leve for.

I 1973 indså han, at opholdet i Danmark blev langt. Meget langt. Det var svært at tjene de penge, familien drømte om, til at købe jord og hus for i landsbyen. Derfor besluttede de, at hele familien skulle rejse til Danmark.

I landsbyen kendte de til en rejseagent. En mand der havde forladt egnen tidligere for at finde arbejde i Tyskland. Siden fandt han til Danmark, hvor arbejdsforholdene og lønningerne var bedre. Han sendte breve hjem til landsbyen og opfordrede venner og familier til at søge til Danmark for at arbejde.

"Vi kunne jo ikke brødføde alle i landsbyen. Så mange solgte deres jord og dyr for at komme herop". Det fortæller blandt andet Emine. Hun forlod landsbyen Kussaray i Corum provinsen i det centrale Tyrkiet sammen med flere af de andre kvinder og børn fra landsbyen.

Det var i 1973. Kvinderne samlede deres børn og pakkede deres kufferter. Mange solgte, hvad de ejede og havde, og så satte de sig på toget til Danmark for at genforenes med deres mænd i håb om at skabe en bedre fremtid for dem selv og deres børn.

Rejsen begyndte. Det blev en rejse, der for nogle skulle vare hele livet. De fleste fra togvognen kom til Ringsted. Mange af dem har givet deres bidrag til denne bog.

10.000 udvandret – fra Midtsjælland

Mennesker har alle dage vandret. Fra de første forhistoriske mennesker udvandrede fra Afrika til vores dages vandringer fra Syd til Nord. I 1870'erne udvandrede 10.000 fra Midtsjælland til Amerika. De fik et brev, der inviterede dem til Amerika:

"Umaadelige Sletter og Skovland til at købe for næsten ingen Ting. Amerikanerne er et ærligt Folk, Landet styres af en Præsident, som vælges for fire Aar. Her er god Retspleje og smukke Piger", skrev Christian Jensen i 1856 hjem til landsbyen Hallebyore på Vestsjælland. Det satte efterfølgende gang i en sand folkevandring fra Vestsjælland til Amerika, Greenville. Det drænede danske landsbyer for unge.

I perioden 1850 til 1920 forlod 300.000 danskere deres hjemland for at søge lykken i primært Amerika. Hovedparten rejste på grund af fattigdom. De kunne ikke se en fremtid for sig selv i Danmark.

Udvandringen i 1870'erne fra Danmark til Amerika og danskernes vilkår er identiske med tyrkernes vandring i 1970'erne: først kom mændene, så kom kvinderne. Arbejdet var hårdt og boligforholdene trange.

Ligesom for vore dages tyrkiske gæstearbejdere har den første tid været præget af usikkerhed og vanskelige vilkår. Selv mange generationer efter, de første ankom til Amerika, bærer efterkommerne stadig rundt på deres danske ophav. Det er en del af identiteten.

MØDET MED DANMARK

Gid jeg aldrig var kommet til Danmark!

Samiye Topcu, kom med toget til Danmark sammen med sine 3 børn i 1973

Den første tid

De kom uforberedte til en fremmed verden. Formålet var at tjene penge i en periode og så rejse hjem igen. Tiden arbejdede imod den plan. Børnene fik venner og lærte sproget, og det viste sig sværere at tjene de fornødne penge. De første, der ankom, var mændene. Og det var et stort skifte fra landsbylivet:

"De havde jo alle sammen eget hus i landsbyen, så selvom der var fattigdom, så havde man sin eget lille privatliv, eget område, og så kom man herop og skulle sove sammen med syv, otte andre mænd i samme rum og deles om sofaen." Sådan genfortæller Izzet Meric om sine forældres første tid i Danmark.

De fordrev tiden så godt, de kunne. Nogle hang ud på gaden og banegården, indtil kommunen og Lions-foreningen sammen sørgede for et lokale, hvor de unge tyrkiske mænd kunne samles: *"Så vi kunne støtte hinanden i stedet for at stå og genere de søde piger. Men det vendte om, så pigerne kom og besøgte os i klubben".* Sådan fortæller tidligere byrådsmedlem Yusuf Kocak med et smil.

Selvom boligforholdene var trange, og arbejdet var hårdt, så var de første år en mere sorgløs ungdomstid for de først ankomne tyrkiske mænd. Det ændrede sig, da kvinderne og børnene kom.

Så kom kvinder og børn

Samiye Topcu kom til Danmark med en stor sæk med bulgur. Den, troede hun, skulle række den tid, de skulle være her. Det viser, hvor uforberedte mange var på skiftet mellem landbolivet i Tyrkiet og arbejdslivet i Danmark.

"Gid jeg aldrig var kommet til Danmark", husker Samiye, hun udrød første gang, hun så det hus, de skulle bo i. I dag er hun taknemmelig for, at de kom til Danmark. Men den første tid var fyldt med store vanskeligheder, bekymringer og afsavn. Hendes datter Zeynep fortæller blandt andet, hvordan helt banale ting var store udfordringer:

Kom til Danmark

Her kommer Husein Saglicak på knallert, en rød Puch Maxi. Familien fik arbejde og bolig ved et gartneri i Karlslunde. Det var normalt, at arbejdsgiver arrangerede boligen. Senere flyttede familien til Ringsted.

Foto 1975

"Vi havde ingen fornemmelse for tid. Når vi tog i skole, ventede vi bare udenfor, indtil nogen kom. Vi havde ikke noget varmt tøj. Vi havde intet. Mine forældre de kunne ikke finde ud af, hvor man kunne handle, hvor man kunne købe tøj. Der var så mange ting, de ikke vidste."

Mødet med Danmark var en kæmpe forandring. Mange af de ting, danskerne tog for givet, var overraskende for tyrkerne. Blandt andet forholdet til tid: *"Vi tyrkere har aldrig rigtig forstået jer danskeres minuttyranni. Vi er ikke så præcis på tid, som I er. Nu kan du jo se, jeg startede med at komme for sent til vores aftale"*

Sådan beskriver Metin Dincer med et smil en banal men stor kulturforskel mellem Danmark og Tyrkiet, som han oplever det. Selvom han er født og opvokset i Danmark, oplever han forskellige opfattelser af tid.

Hvad er I for nogen?

En dag var Mazlum Öz i Klosterlunden og en lokal mand kom forbi og tog et billede af ham. Da Mazlum senere gik med sin mor, kom manden løbende efter dem med billedet, han havde taget. Han havde aldrig set sådan nogen som dem før.

Foto 1971

I 1970'erne i Tyrkiet var arbejdet ofte knyttet til landsbyen og familien. I Danmark var det specialiseret og effektiviseret. Det kan have betydet en mere striks tidsopfattelse eller *minuttyranni*, som Metin ser det.

Sendte billeder hjem

Der var ofte stort sammenhold blandt tyrkiske gæstearbejdere i Danmark. Lidt som når danskere er på ferie i udlandet og møder andre danskere. Dét at de var i Danmark sammen, var grund nok til at knytte venskaber og de rejste ofte langt for at besøge og overnatte hos hinanden.

De nye venskaber kunne blandt andet bruges til udflugter til at se det nye og fremmede land, som de var kommet til.

Den lille havfrue

Det var populært blandt tyrkere at sende billeder hjem, hvor det tydeligt fremgik, at de var i Danmark. Her er Mazlum Öz i midten fotograferet sammen med sin mor i rød kjole og et par venner fra København. Foto 1974

Mødet med velfærdssamfundet

Selvom den første tid var hård, var tyrkerne stolte af at være i Danmark og af at være en del af det danske samfund. Det viste sig blandt andet, ved at de sendte billeder hjem til Tyrkiet. Her var det specielt populært at sende billeder, hvor man kunne se noget særligt dansk i baggrunden som Tivoli, Bakken eller Den Lille Havfrue ved Langelinie.

De tyrkiske gæstearbejdere kom fra et isoleret landsbyfællesskab, hvor familiedrevne landbrug og konservative traditioner holdt sammen på hverdagen. Pludselig stod de i det danske velfærdssamfund.

Vejret var anderledes, landet var fladt og grønt og sproget fremmed. Der var mange nye ting at lære, især kulturen og menneskene bød på overraskelser.

Ved et tidligere interview fortæller daværende byrådsmedlem Yusuf Kocak, hvordan en læge kom og malede deres nye klubhus:

"Noget af det første, vi oplevede i Sct. Knudsgade, var, at Hans Tryde (lokal læge, red.) og hans kone kom og malede hele huset. Vi var meget forundrede over, at en læge ville gøre noget sådan, for vi havde aldrig set veluddannede mennesker lave sådan nogle arbejdsmæssige ting. Der var stor kulturforskel. Vi tænkte ikke engang på at hjælpe dem, det er underligt, når jeg tænker tilbage. Ikke engang at gøre malingen parat."

Tyrkerne kom til Danmark på et tidspunkt, hvor de danske velfærdsinstitutioner skød frem i samfundet. I begyndelsen havde de svært ved at forstå det: "De brugte systemet meget lidt, for de var uvante med institutioner", fortæller Benny Olsen, der arbejdede i Ringsted Sygekasse i slut 1960'erne og begyndelsen af 70'erne frem til staten overtog.

Lokale danske borgere hjalp med at vise de nyankomne tyrkere til rette, blandt andet ved at hjælpe med indmeldelse i den lokale sygekasse. Blandt andet landbetjent Jørgen Koch og lægefrue Tryde. Sidstnævnte lærte sig også tyrkisk, for at støtte de nye borgere. På den måde blev de introduceret for både lokal- og velfærdssamfundet.

I 1970'erne var der ikke meget erfaring med at modtage nye borgere. Det var ofte overladt til private initiativer. Her har vi blandt andet oplevet, hvordan medlemmer af den lokale Rotary-klub har trådt i karakter, blandt andre Koch og Tryde.

Mange af de private initiativer blev med tiden overtaget af offentlige institutioner. Integrationsprogrammer og sprogskoler tog form. Blandt andet blev modersmålsundervisning indskrevet i folkeskoleloven i 1975. Langsomt begyndte tyrkerne at stifte bekendtskab med det danske velfærdssamfund.

"Vi havde jo aldrig oplevet læger i Tyrkiet. Der blev vi jo aldrig syge, så der var jo ikke noget med det der årlige kontrol eller noget som helst. Det var først her, at man finder ud af med sundhedsvæsen. Det var et kæmpestort plus."

Det fortæller Samiye. Når hun fremhæver de aldrig blev syge i Tyrkiet, kan det selvfølgelig godt hænge sammen med, at ude- og landbolivet har været et sundere liv end det de mødte på de danske fabrikker og slagteriet. Det kan også være et udtryk for, at der ikke var den samme opmærksomhed på helbred og trivsel som i Danmark.

Grænseoverskridende velfærd

I det danske velfærdssamfund mødte tyrkerne læger og lærere, sundhedsplejersker og pædagoger. Velfærdssamfundet er ikke kun et spørgsmål om at hjælpe syge og svage. Det handler også om at uddanne og danne børn og unge. Børns opvækst er ikke længere kun et familieanliggende: det er også et anliggende for samfundet.

De tyrkiske gæstearbejdere kom fra små landsbyer. Her dannede religion, tradition og stærke familieband rammen om hverdagen. Da tyrkerne kom til Danmark med deres familier og skulle lære det danske samfund at kende, blev det tydeligt, hvor særpræget et velfærdssamfund egentligt er.

Velfærdsstaten forandrer hverdagen. Staten drager omsorg for borgerne men samtidig kontrollerer den også. Den kan virke grænseoverskridende eller ligefrem fremmedgørende.

Det kan være i forhold til at lade sine gamle, sine forældre eller bedsteforældre blive passet på et plejehjem frem for i hjemmet. Stærkest har oplevelsen været i forhold til børnene. Deres hverdag var ikke længere kun i hjemmet, men også i børnehaven og skolen.

Den første sprogskole

Klassebillede fra Valdemarskolen 1978. Til højre ses lærer Jørgen Slothbo. Han gjorde et stort indtryk på mange tyrkiske børn og unge i Ringsted og var stor fortaler for modersmålsundervisning.

Sati Ucar fortæller hvordan hun som barn oplevede hendes forældre blev usikre på det liv hun levede i skolen:

”Da jeg første gang sagde, vi skulle på koloni i tre dage, da stod ikke min far på bagbenene, men det gjorde mor. Hun turde ikke. Så fik jeg min klasselærer med hjem en dag, og hun forklarede min mor og far, hvor vi skal hen. Men der var mange, der var imod: Hvorfor sender du en pige afsted?”

I citatet beskriver Sati en udbredt konflikt. På den ene side havde forældrene svært ved at forstå det liv, som samfundet og i dette tilfælde skolen satte rammer for. På den anden side stod børnene og ville gerne være sammen med kammeraterne.

Ingen af de efterkommere, vi har talt med, ønsker at forhindre deres børn i at deltage i for eksempel lejrskole eller fritidsaktivitet. I dag kan de fleste le af det, men dengang kunne det udløse en stor konflikt mellem forældre og børn.

Mødet med velfærdssamfundet blev gennem børnene en udfordring af den kultur, som tyrkerne havde med sig fra deres hjemland.

Ligesom derhjemme

Emines fire døtre: Dönel, Fatma, Hatice, Zehra og barnebarnet Onur. De står ved Stakhavegården på Frejasvej. Familien dyrkede lidt jord i nærheden og solgte afgrøder ved små landevejsboder.

Foto 1984

Kulturchocket

I lande som USA, Israel, Australien og England er der forsket meget i de sundhedsmæssige konsekvenser af at flytte fra et land til et andet.

Mennesker, som kommer fra egne af verden, der kulturelt er meget anderledes end det land, de kommer til, er særligt sårbare. Kulturforskellene kan være så store at hele ens personlige overbevisning og fundament smuldrer.

Samtidig er det forbundet med stor utryghed, ikke at kende sproget, de sociale koder og normer. Nogle oplever at føle sig uvelkomne eller ligefrem frygte at blive sendt hjem igen. Det kan medføre en form for kulturchock. Det kan bedst beskrives som en psykisk lidelse, en depression og permanent tilstand af utryghed.

I den første tid søgte mange tyrkerne sammen med andre tyrkere i Danmark – måske som en reaktion på utrygheden i det nye og fremmede. Her kunne de finde støtte og anerkendelse. Hjemlandets traditioner og værdier blev dyrket og blev måske dyrket mere inderligt, end hvis de var blevet i landsbyen.

ARBEJDE OG UDDANNELSE

Vi tænkte, vi ville blive sendt hjem. Fordi der ikke var behov for os. Hele tiden utryghed over at blive sendt hjem, pludselig

Emine

Fabrikker og slagterier

Grunden til, tyrkerne overhovedet kom til Danmark, var manglen på arbejdskraft, især på slagterier, fabrikker og gartnerier, hvor arbejdet ofte var for hårdt til, at danskerne selv ville påtage sig det. Her fortæller Samiye om arbejdet på DANPO, fjerkræslagteriet i Ringsted:

”Der var en formand og 400 ansatte. Der blev slagtet 65.000 kyllinger hver dag. De skulle jo bare hænges op. Det var uden sprog: ‘Hænge her’. Vi kunne se formanden tage dem. Det var meget tegnsprog (...). Det var et meget hårdt arbejde. Vi skulle konstant hænge kyllinger op, og lige pludselig var det jo også med is. De kom og var kolde, og vi fik jo isvand i hovedet og håret. Det var meget svært. Hele tiden skulle vi nå at hænge de der kyllinger op. Nåede man det ikke, så var vi jo bagud. Så jo, jeg drømte om et andet job.”

Det har præget hele den tyrkiske befolkningsgruppe i Danmark, at førstegenerationen stort set kun udførte hårdt og manuelt arbejde. Det har haft store konsekvenser for deres sundhed og for deres muligheder for at lære sprog. På den måde har det betydet nogle særlige opvækstvilkår for deres børn.

Blandt de arbejdspladser, der trak flest gæstearbejdere i Ringsted, var Trådvarefabrikken, Ringsted Jernstøberi og Maskinfabrik (RIMAS) og slagteriet på Køgevej. Den eneste arbejdsplads der stadig er tilbage er Slagteriet, nu Danich Crown, med ca. 1000 ansatte er det byens største arbejdsplads.

Det gamle slagteri

På Køgevej over for Ringsted Vindmølle lå svineslagteriet, hvor mange tyrkere fik arbejde. Nu er der ældreboliger, og her bor Nazmiye Esgici. Hun kom til Danmark i 1973, hvor hendes mand arbejdede på slagteriet. Selv fik hun arbejde på fjerkræsslakteriet.

Foto ca. 1910

Manglen på arbejdskraft

Den moderne indvandring til Danmark begyndte med arbejdstilladelser til ca. 2.000 spaniere i 1964. Den daværende regering under Hilmar Baunsgaard ville imødekomme manglen på arbejdskraft ved især slagterierne, men arbejdsmiljøet var så ringe, at spanierne rejste hjem igen.

Så vendte man sig mod Tyrkiet. Her var arbejdskraften endnu billigere. Især blandt *analfabeterne fra den anatolske højslette*, som Sammenslutningen af Landbrugets Arbejdsgiverforeninger beskrev det. Jens Fisk, direktør Dansk Arbejdsgiverforening, var i 1970 endnu klarere i mælet:

”Vi har brug for en arbejdskraftreserve, og gæstearbejderne er særlig velkomne, fordi denne reserve intet koster os i modsætning til en reserve bestående af arbejdsløse og husmødre. Har vi ikke længere brug for arbejdskraften, kan den jo udvises.”

Det kan virke kynisk at betragte tyrkerne som en arbejdskraftreserve, der kunne udvises. De var mennesker med familier og drømme, men det hører måske også datidens retorik og tænkning til. Siden er der sket en udvikling, hvor arbejdsgivere i langt højere grad engagerer sig i medarbejderes trivsel og udvikling.

1.000 tyrkere om måneden

Den tyrkiske regering oprettede særlige arbejdsformidlinger, som formidlede arbejde i blandt andet Danmark. Det løste problemer med arbejdsløshed i Tyrkiet, samtidig sendte gæstearbejderne penge hjem, og det skæppede godt i den tyrkiske statskasse.

I 1969-70 ankom op mod 1.000 tyrkere om måneden. Myndighederne havde vanskeligt ved at kontrollere det. Der udviklede sig en praksis, hvor 2 års opholdstilladelse reelt medførte fast ophold, selvom der ikke længere var behov for arbejdskraft.

I 1970'erne steg arbejdsløsheden igen i Danmark. I kølvandet på energikrisen indførtes fuldt indvandrerstop, men arbejdstilladelser blev fortsat uddelt, og familier blev sammenført.

VKR-regeringen gennemførte en politik i 1971, der betød forringede vilkår for indvandrere. De ville fremover kun kunne modtage tre ugers arbejdsløshedsunderstøttelse. Derefter kunne de vælge mellem den lave bistandshjælp eller gratis hjemsendelse.

Der blev også indført stramninger på arbejdstilladelser. Tilladelserne var knyttet til den konkrete arbejdsgiver. Mistede man sit arbejde måtte man søge en ny. Den blev kun givet, hvis der ikke kunne anvises kvalificerede danskere. Det var således ikke uden risiko at miste sit arbejde. Lidt firkantet sagt var man stavnsbundet til sin arbejdsgiver.

Regler for løn og arbejdsvilkår var ofte kommunikeret på dansk, og hverken politi eller myndigheder havde ressourcer til at kontrollere, at de blev overholdt.

Den første svære tid

Frygten for hjemsendelse, stavnsbåndet til arbejdsgiveren, de nedslidende arbejdsforhold og manglende forståelse for rettigheder og regler prægede tyrkernes første tid i Danmark. Det kan være en af baggrundene for, at vi i flere interviews ser den første tid præget af angst og frygt. Emine husker det sådan:

"Alt var et problem. Det var svært de første år. Vi gik hele tiden og tænkte: Nu skal vi snart vende hjem, når vi har tjent nogle penge eller tænkte, at vi ville blive sendt hjem. Fordi der ikke var behov for os. Hele tiden utryghed over at blive sendt hjem, pludselig."

Det var en vanskelig situation familierne stod i. Mange havde satset meget på at flytte til Danmark. Nogen havde solgt alt, hvad de ejede og havde for at betale for rejsen. Hvis de mistede deres arbejde og blev smidt ud af landet, var deres situation håbløst ringere, end da de forlod Tyrkiet.

Den første tid var således forbundet med stor utryghed. Kulturforskellene var enorme, og der var mange misforståelser og rygter. Dertil kom frygten for hjemsendelse, som den danske politik bidrog til.

"Mine forældre var hele tiden bange for at blive sendt hjem. Bange for at nogen skulle opdage, vi gjorde noget forkert. Derfor knoklede de hele livet. Ingen skulle kunne sætte en finger på dem. Som børn blev vi vækket af vores forældre, for vi skulle nødig komme for sent i skole. Alt hvad der kunne give anledning til mistanke og grunde til at sende os hjem... så vi sad i skolen og ventede på bænken ude i gården, indtil pedellen og de andre mødte frem. Dér sad vi og ventede og passede os selv."

Sådan fortæller Sadik om sin barndom. Utrygheden satte aftryk i familierne. Forældrenes frygt og manglende forståelse i samfundet har således præget børnenes opvækst.

Sprog, børn og arbejde

Arbejdet var ofte manuelt og monotont: *"Vi tog sammen afsted i én gruppe på arbejde og fulgtes hjem igen. Så udvalgte man en, der kunne dansk, til at føre ordet"*, fortæller Samiye. Det kan være en af hovedforklaringerne på, hvorfor så mange førstegenerations indvandrere stadig efter så mange år taler dårligt dans: de levede sprogligt isoleret. Hvis sprog og kultur skulle påvirke familierne, var det gennem børnene.

Sati kom til Danmark med sine forældre som 9-årig. Hun beskriver de første år ved et gartneri i Karlslunde som strenge: *"Der var ingen kære mor. Vi skulle arbejde efter skole. Det var en streng mand ham ejeren. Vi boede i hans villa. Det var som om, han ejede dem (red.: forældrene)"*.

Hun fortæller, at hendes far en dag blev syg af arbejdet og kom til lægen. Det var Sati, der måtte ringe og sygemelde ham på arbejdet, fordi faren ikke talte dansk: *"Da min far blev syg, så ringede jeg til chefen. Han sagde: Hvad fanden? Han skal arbejde! Men jeg sagde: Far kan ikke. Han knækker sammen"*.

Sati havde lært sig sproget af de danske børn, hun mødte i skolen. Selvom forældrene havde været flere år i landet, kendte de kun til arbejdet og det hus, ejeren havde stillet dem til rådighed. Og Brugsen hvor de handlede. Her kunne forældrene med fagter fortælle brugsuddeleren, hvilke varer de ville købe.

Om det var tændstikker eller paraplyer, de skulle købe, har det i følge Sati været et underholdende syn: Tyrkere i Brugsen gestikulerer ild og vand med fagter og lyd.

Det danske sprog kom med tiden til familien gennem deres datter Sati. Med hendes hjælp og oversættelser indså forældrene, at det var på tide at komme væk.

Med Sati som tolk fandt de et sted at bo i Ringsted. Hun selv fik arbejde som 16årig på Trådvarefabrikken i 1980. Chefen Holger Nielsen kunne ikke stå for hende, han sagde altid: *"Jeg ved ikke hvorfor Sati,*

men dig kan jeg ikke blive rigtig sur på”. Sati fortalte Holger om sine forældres situation, og han fandt midlertidigt arbejde til dem.

Der er mange lignende historier med både gode og dårlige arbejdsgivere. Nogle var gavmilde og betænksomme og andre uvenlige eller ligeglade med de mennesker, de havde ansat.

Arbejdet var altså ofte manuelt og kunne udføres uden at lære dansk. Uden sprog havde de svært ved at forstå det samfund, de var blevet en del af. De kendte ikke til danske normer, værdier og rettigheder, men det skulle med tiden ændre sig.

Svin, svin, svin

Mange har undret sig over, hvordan muslimer kunne affinde sig med at slagte svin, når deres religion forbød dem at spise svinekød. Det var dét arbejde, som de fleste kunne få. Der var ikke overskud til at forholde sig til, hvilket dyr man slagtede.

Fagbevægelsens rolle

I Danmark og det øvrige Skandinavien har fagbevægelsen spillet en særlig fremtrædende rolle i udviklingen af velfærdssamfundet.

De tilkæmpede sig grundlæggende rettigheder omkring løn og ansættelsesforhold. Senere kom den politiske udløber i partiet Socialdemokratiet. Arbejderkampen var nu ikke længere kun et spørgsmål om selve arbejdet, det handlede også om, hvordan samfundet blev indrettet.

En kongstanke for fagbevægelsen har været at sikre næste generation bedre muligheder. Det er blandt andet kommet til udtryk gennem opbygning af et frit og bredt uddannelsessystem, gratis sygehuse og børnehaver.

I de interviews og samtaler, som er grundlaget for denne bog, ser vi fagbevægelsen aktiv omkring at organisere de tyrkiske gæstearbejdere allerede fra den første tid. Mange var uvante med fagbevægelser fra Tyrkiet, hvor det enten var arbejdsgiveren alene, der bestemte, eller det ligefrem var forbudt at organisere sig.

Især i ledighedsperioder har det været afgørende for familierne at gøre brug af dagpenge. I begyndelsen var fagforening og A-kasse i ét. De har sikret familierne et vist økonomisk grundlag og dermed stabilitet i børnenes opvækst. Det er meget sandsynligt, det er en af grundene til at så mange efterkommere i Ringsted er lykkedes med uddannelse og arbejde.

Med tiden forsvandt nogle arbejdspladser og arbejdsløsheden steg. Der var behov for nye kompetencer. Her engagerede den lokale fagforening sig blandt andet i integration på arbejdsmarkedet gennem særlige arbejdsmarkedskurser.

Selvom arbejdsforholdene ofte var vanskelige og ikke altid i overensstemmelse med reglerne, så stod de tyrkiske arbejdere ikke helt uden beskyttelse. Den danske fagbevægelse har været til stede i langt de fleste tyrkeres liv. Med tiden har det formet deres bevidsthed om rettigheder i arbejdslivet.

Nedslidning

"Jeg' meget træt. Dårlig ben."

(Interviewer) "Er det alderen?"

"Ja, alder. Jeg er kropssyg. Jeg er meget træt. Desværre."

(Interviewer) "Skulle du have haft en middagslur?"

"Ja"

(Interviewer) "Vi skynder os lidt at blive færdige."

Ovenstående samtale stammer fra et af de mange interviews, som er lavet forud for denne bog, med en kvinde, der kom til Danmark i 1973 og fik arbejde på slagteriet.

Det er en påmindelse om, at det er længe siden, første generation satte deres ben i Danmark; alderen har sat sit præg. Men det vidner også om et langt og slidsomt arbejdsliv.

Tyrkerne arbejdede ofte i samme typer industrier og ofte på samme arbejdspladser. Derfor er nedslidning en fælles ting for første generation og for deres børn, der voksede op og oplevede, de voksne blive stadig mere nedslidte. Izzet husker, da både hans far og mor blev førtidspensionerede med arbejdsskader:

"Så fik min far en arbejdsskade og blev førtidspensionist. Og det blev min mor også et par år efter. De var omkring 50, tror jeg. Jeg kan huske på et tidspunkt, hvor de begge to gik hjemme sygemeldt. Der var det ikke sjovt."

Fabriks- og slagteriarbejdet var mere nedslidende end landbrugsarbejdet i Tyrkiet. Det var mere monotont og foregik i et hurtigere tempo. Blandt dem, der kom til Danmark som børn, er nedslidningen også høj, da flere af dem måtte arbejde fra en ung alder. For eksempel fortæller Sati, hvordan hun som 13-årig arbejdede efter skole på det gartneri, hvor hendes forældre arbejdede og boede.

Med tiden kom nye og mere skånsomme produktionsteknologier til sammen med fokus på arbejdsmiljø. Det fysisk hårde arbejde bliver mindre, og efterhånden som efterkommerne begynder at uddanne sig, får de mindre slidsomt arbejde.

Uddannelse

"Min farbror var civilingeniør, og jeg så meget op til ham. Der var ligesom en forventning om, at vi skulle passe vores skole, og jeg skulle på universitet, så det gjorde vi." Det fortæller Sadik om baggrunden for hans vej ud i det danske uddannelsessystem. Han uddannede sig

siden til ingeniør. En uddannelse som blandt andet har hjulpet ham i forbindelse med hans politiske arbejde i Ringsted og kandidatur til borgmesterposten for Socialdemokratiet i byen i 2013.

Uddannelse mod ulighed

Historisk har det været en vigtig opgave for fagbevægelsen at lave kurser for at give dens medlemmer bedre muligheder for at klare sig. Her ser vi det første værkstedskursus for kvinder arrangeret af AOF, Arbejdernes Oplysningsforbund. Foto ca. 1981

Men uddannelse var ikke forbeholdt forældregenerationen. De oplevede derimod på egen krop, konsekvenserne af det hårde, nedslidende og ofte dårligt betalt arbejde. Det kan være én af grundene til, at der i så mange familier er forventninger, om at børnene skal klare at tage en uddannelse:

"De har jo ikke haft samme livskvalitet på grund af deres nedslidning. Så de har altid været fortalere for, at man tager en uddannelse. For det har de jo ikke selv haft mulighed for", fortæller Onur Esgici om sine forældres generation. Men det gjaldt ikke alle.

Selvom gæstearbejdernes børn voksede op i det danske samfund med lige uddannelsesmuligheder, er det langt fra alle, der lykkedes med at tage en uddannelse. Det kan dels skyldes, at en del fra især anden generation måtte tidligt ud på arbejdsmarkedet og havde ikke tid og overskud til at tage en uddannelse, men det kan også hænge sammen med de forventninger og erfaringer, der var i familien til uddannelse.

For nogle forældre var det svært at vejlede deres børn og støtte dem i uddannelsesvalg, for andre var det mere klart.

"Min mor har ikke sagt det, men jeg har altid fornemmet, at hun har forventet, vi skulle tage en uddannelse og ikke arbejde på en fabrik, som hun gjorde. Min mor ville gerne læse den gang på gymnasiet, men der var ikke gymnasium i den by, de boede i. Og min mormor og morfar mente: piger, de læser ikke. De må godt læse men ikke pendle frem og tilbage til andre byer." Det fortæller Damla Bas. Hun er 24 år, tredje generation og uddannet civilingeniør. Hun arbejder i dag i Sorø, hvor hun planlægger og fører tilsyn med større bygge- og anlægsopgaver i hele landet.

Det er altså i sig selv ikke nok at vokse op i land som Danmark omgivet af uddannelsesinstitutioner og gå i dansk folkeskole. Forældrenes forventninger og viden om uddannelse spiller også en rolle på børns muligheder for uddannelse, eller som tidligere hvor Sadik fortæller om en morbror, der blev en slags uddannelsesforbillede.

"De siger både første og anden generation: husk at tage en uddannelse. Det er vigtigt. Jeg tror også, første generation ærgrer sig lidt over, at anden generation ikke fik mulighed for at tage en uddannelse, at de er

Far og børn

Onur er tredje generation. Hans børn er fjerde generation. De går i skole og børnehave hvor de lærer og leger og hopper på trampolin i haven når de kommer hjem. *"Jeg kan jo hjælpe min datter med hendes lektier. Det kunne mine forældre jo ikke for mig".*

Foto 2019

blevet slidt op i ufaglært arbejde. Men det var andre tider. Der skulle tjenes penge." fortæller Onur på 33 år, tredje generation og arbejder i dag på Ringsted bibliotek.

Børnene kom i skole – så blev forældrene

Der er meget klare tegn på, at uddannelse løfter familier socialt og økonomisk. Selv når det handler om sundhed, levealder og kriminalitet har uddannelse store positive effekter, ved at styrke børn og unges mod og evne på at gå i skole. Dette gælder for alle samfundsgrupper.

I stort set alle interviews skinner det igennem, at første generation mentalt var indstillet på at rejse hjem, men efterhånden som børnene begynder at vokse op i danske institutioner, få danske venner og danske muligheder, ændrer forældrene holdning.

"Min far havde tit den tanke, at når han blev ældre at tage tilbage til Tyrkiet, det var jo der, han kom fra, men da han så fik børn, kunne han se, at han ikke kunne tage mig og sætte mig på skole i Tyrkiet. Jeg ville jo aldrig klare mig på et universitet i Tyrkiet med de normer og regler, der er dér. Så det har han opgivet, da han så, at hans børn er danske." fortæller Damla.

Sati, der selv har arbejdet i fleksjob i en børnehave, har en datter, der lige har afsluttet sin HG, og en søn der arbejder som revisor. Det er ikke muligheder, som hun mener, at de ville have haft i Tyrkiet: *"Ikke med vores vilkår for vores familie"*.

Hendes familie flyttede til Danmark med drømmen om at tjene penge til at købe jord, hus og måske en traktor, men alting ændrede, sig da børnene kom.

Det var hverken pengene eller boligforholdene, der ændrede deres beslutning. Det var børnene, og det liv, som de så, børnene havde i Danmark. I håbet om at næste generation måtte klare sig bedre, end de selv havde gjort.

DANSK FORENINGSTRADITION - TYRKISK IDENTITET

Man støtter hinanden og organiserer sig

Mazlum

Indvielse nyt klubhus

Tidligere Ringsted-borgmester G. Møller Rasmussen (1990-1994) klipper snoren. I begyndelsen var tyrkerne samlet i én indvandrerforening. Med tiden er den splittet op afhængig af forskellige interesser og grupperinger.

De første foreninger

Meget tidligt efter ankomsten oprettedes de første indvandrerforeninger. I begyndelsen var der kun én, som de fleste tyrkere var medlem af.

De allerførste foreningsvedtægter sikrede, at der skulle vælges et antal medlemmer til bestyrelsen ud fra geografisk tyrkisk oprindelse. Ud af bestyrelsens syv medlemmer skulle der sidde to repræsentanter fra Corum, to fra Sivas og to fra øvrige Tyrkiet. Man forsøgte at sikre en retfærdig fordeling af forskellige familiers/grupperes interesser.

Med tiden er der sket en opsplitning i forskellige foreninger, blandt andet grundet forskellige forhold til religion eller hvilken region i Tyrkiet ens familie kommer fra. I dag kan man ikke længere tale om egentlige indvandrerforeninger, i stedet er det foreninger baseret på forskellige interesser.

Foreningslivet i Ringsted

På Vibevej i Ringsted ligger to store tyrkiske foreninger med hver deres lokaler: Ringsted Tyrkisk Kultur Center og Ringsted Alevi Kultur Center. Knap 500 meter derfra på Rønnevej ligger foreningen Dantürk.

"Der foregår altid noget. F.eks. hver onsdag mødes vi, og vi spiller lidt og hygger sammen med vores mænd. Der er en del arrangementer, morgenmad ind imellem. Og så er der folkedans, som man kan melde sig til. Nogle er begyndt at spille musik, og så er der lektiehjælp," fortæller Sati om foreningen, som de kalder klubben.

Selvom de tre foreninger ligger tæt på hinanden, er de meget forskellige i deres indretning og aktivitet.

Ringsted Tyrkisk Kultur Center rummer en moské og har religion som omdrejningspunkt. Her er der store rum til at bede og en minbar eller prædikestol, hvor imamen kan tale fra ved fredagsbøn. På foreningens facebookside er der hilsner på tyrkisk i forbindelse med Ramadan og Eid, og der vises billeder fra fredagsbøn i centrets moské. Længere henne på Vibevej ligger det alevitiske kulturcenter. Lokalerne er indrettet med lange borde, bar som en café og billardbord og TV-stue. I kælderens er der mødelokaler, hvor der blandt andet arrangeres begravelse i Tyrkiet. På væggene er der opslag og billeder fra religiøse (alevitiske) arrangementer. På facebookside er der opslag

på tyrkisk, som blandt andet informerer om folketingsvalget (2019). 200 meter derfra ligger Dantürks lokaler. Her er lokalerne indrettet med sofamøbler, TV med spilmaskiner, mindre borde-stole grupper og minder om en ungdomsklub. Der står et køleskab med sodavand og øl i. På Dantürks facebookside er der opslag på dansk fra den lokale byfest. Her var foreningen aktiv med fodboldbane og telt i Klosterlunden, hvor man kunne købe tyrkisk øl og kaffe og hjemmelavet tyrkisk mad.

Nogle medlemmer kommer i flere af foreningerne, ligesom foreningerne også besøges af ikke-medlemmer til arrangementer. Foreningerne favner ikke kun medlemmernes fritidsinteresser, de er også sociale og kulturelle mødesteder.

Netværk og tilknytning

De fleste danskere tager for givet, at de er en del af et større fællesskab. Når danskere er på ferie i et fremmed land, bliver vi glædeligt overraskede, hvis vi møder andre danskere. Vi føler vi hører sammen, selvom vi ikke kender hinanden. Især hvis vi opdager, vi er fra samme by eller egn.

Det er lidt det samme for de tyrkiske indvandrere i Danmark. Bosiddende i et fremmed land har de fundet særligt sammenhold hos hinanden, selvom de ikke på forhånd kender hinanden eller er i familie sammen.

Foreninger kan blive rammen om ikke kun fritidsaktiviteter men også for et større fællesskab og en identitet. Det kan være en af grundene til, at tyrkerne så hurtigt tog den danske foreningstradition til sig.

"Foreningslivet har haft stort betydning i Ringsted. Og de folk, som har tæt tilknytning til foreninger, har været i en naturlig udvikling, hvor man danner sin egen interesse og kultur. Og det har betydet, at de, der har haft tilknytning til en forening, har klaret sig godt. De har alle sammen relation til forskellige, mens dem der ikke har haft tilknytning til foreninger, de har ikke skabt de samme relationer og netværk og klaret sig mindre godt."

Det fortæller Mazlum Öz, der selv er aktiv i foreningslivet. Han er uddannet i social formidling og arbejder i Ringsted Jobcenters Integrationsafdeling.

Foreningerne tilbyder også lektiehjælp, førstehjælpskurser eller information om demokrati og valg. De er et sted at være og lære. Man øver sig ikke kun i foreningens aktiviteter men også i sproget og i, hvordan man begår sig blandt andre.

Forskning fra både Danmark og udlandet har vist, at foreningsliv og frivilligt arbejde har en positiv effekt på især unges deltagelse i samfundet. Det handler både om trivsel, netværk, muligheder og dannelse. På mange måder kan man sige, at foreningslivet har et stort dannelses- og integrationspotentiale.

Danskere mod tyrkere

Foreningen Dantürk har arrangeret en fodboldturnering med byrådspolitikere med borgmester Henrik Hvidesten som holdkaptajn for de grå trøjer. Dantürk er den mindste af de tre tyrkiske foreninger i Ringsted.

Foto 2019

Foreningerne splitter sig op

Foreningslivet bliver hurtigt en form for andet hjem for de tyrkiske gæstearbejdere. De finder et fællesskab på baggrund af deres tyrkiske rødder. Mazlum beskriver det sådan:

"De forskellige kulturer fra Tyrkiet mødes i Danmark. De havde måske aldrig mødt hinanden, men så mødes de her og har samme interesser om at fastholde job, og de bliver en del af hinandens identitet og en del af samfundet i Danmark. Man støtter hinanden og organiserer sig."

Med tiden er de tyrkiske grupper blevet opsplittede. Det sammenhold, de første tyrkiske indvandrere havde, var baseret på, at de var indvandrere. Nu handler foreningerne i højere om noget kulturelt, om forskellige måder at være sammen på, hvad end det handler om at dyrke sin religion eller sport.

Foreningsliv og etnicitet

Foreningerne har forskellige aktiviteter og formål. Dermed danner de også forskellige rammer for deres medlemmer. Det har især betydning for børn og unge. Det kan præge dem resten af livet.

"Vi skulle på fodboldtur til Torino. Jeg var 13 år. Det var i 1992, og jeg havde set frem til det. Vi havde betalt til det. Men så finder mine forældre så ud af, at der er det her arrangement i Århus. Det var et arrangement, de gerne ville have, jeg skulle med til. Havde jeg været på den fodboldtur, så havde jeg været mere med i fodboldturneringen og måske knyttet nogen stærkere venskaber dér. Til gengæld blev jeg så aktiv i den tyrkisk alevitiske bevægelse qua det arrangement, jeg var til der."

Citatet viser, hvordan forældrene vælger en anden retning for den unge Dincer Metin. En retning, han som voksen kan se, har formet hans interesse og venskaber i ungdommen. Det danske folkeoplysende foreningsfællesskab udfordrer eller bliver udfordret af indvandrerforældrenes forventninger til deres børn.

Det har stor betydning for især unge, at de kan lære nye mennesker at kende. Det er også en måde at prøve sig selv af og lære sig selv lidt bedre at kende. I foreningen eller klubben kan det være nemmere, fordi man her er fri fra familiens forventninger og forståelser. Med Metin-citatet ser vi, hvordan både forældrenes valg og foreningernes muligheder skaber forskellige veje for børn og unge. Men vi ser også, at selvom forældrene som i Metins tilfælde sætter en anden vej op end den, der interesserer ham, så har foreningerne et potentiale, der måske rækker ud over.

I dag arbejder Metin som udviklingschef i DBU. Her beskæftiger han sig blandt andet med Pigeraketten, et projekt der skal fremme og fastholde piger i en drengedomineret idræt. I hans egen fortælling er der en lige linje mellem hans arbejde i dag og interessen i barndommens sportsforening.

Foreningernes integrationspotentiale

Der ligger et stort integrationspotentiale i foreningslivet. Dels er det dannelsessted, hvor især unge kan prøve sig selv af og finde deres ben at stå på. Og dels er det et socialiseringssted, hvor man knytter venskaber og gør sig erfaringer med at være en del af et fællesskab, som ikke er dikteret af arbejde, familie, tradition eller religion.

I det frivillige foreningsarbejde er der andre regler og roller; man kan teste nye måder at være sig selv på og øve sig i at begå sig socialt. Der ligger et stort integrationspotentiale i at arbejde med forældre og give dem en indsigt i, hvad det danske foreningsliv kan for børn og unge. Dette gælder både for familier med rødder udenfor og indenfor Danmarks grænser.

BØRNEFØDSELSDAG, JUL, BRYLLUP OG BEGRAVELSE

Er jeg den eneste tosse her?

Metin

Vi kommer til syne

Et af denne bogs centrale emner er integration. Det er et abstrakt og omdiskuteret ord, som mange politikere og meningsdannere kæmper om. Bogen her forholder sig til mennesker, der flytter fra ét land til et andet og deres bestræbelser på at lære et nyt samfund, nye normer og nye værdier at kende.

Et af de steder, hvor vi kan få øje på det, er i traditionerne. Traditionerne kan være børnefødselsdage, bryllup, fejring af højtider som jul, eller når vi begraver vores kære. Her omsætter vi automatisk den tænkning, der ligger i vores kultur til noget praktisk, noget vi kan være fælles om. Vores værdier kommer til syne.

De første børnefødselsdage

Mange tænker på børnefødselsdage som et lige så vigtigt barndomsminde som jul. For de tyrkiske familier var det noget nyt.

I Tyrkiet var der ikke tradition for at fejre børns fødselsdag. Her registrerede man oftest kun det år, barnet blev født. Derved kunne man for eksempel holde styr på, hvornår drengene blev gamle nok til at aftjene værnepligt.

Det kan synes sært, at de tyrkiske familier ikke havde tradition for børnefødselsdage. Men en gang var det ikke anderledes i Danmark. Børnefødselsdage er en tradition, der kommer til Danmark fra Tyskland i 1800-tallet. Først hos overklassen og i løbet af 1900-tallet tog også almindelige danskere traditionen til sig, efterhånden som der blev overskud i familiernes hverdag til at fejre børn med kage og gaver.

Traditioner som børnefødselsdage hænger altså sammen med at familierne med tiden får tid og råd til at fejre hinanden. Den udvikling skulle de tyrkiske familier nu pludselig også vænne sig til.

Metin fortæller hvordan han oplevede ikke at få fejret sin fødselsdag. Hos klassekammerater havde han set, hvordan de blev fejret én gang om året. Det ville han også. Hans familie forstod ikke behovet for den nye tradition.

Den første børnefødselsdag

Første generation ville gerne efterligne danske skikke. *"Man kopierede, hvad man så danske familier gjorde, når ens egne børn blev inviteret hjem til klassekammerater"*

fortæller Mazlum.
Foto ca. 1971

"Jeg var ked af det. Jeg var 9 eller 10 år, og det havde været min fødselsdag, og der var ikke nogen, der syntes, der var særligt vigtigt. Ingen gaver. Ikke noget som helst. Jeg kan huske min mor, hun tog mig i hånden og gik ned i brugsen. Og så købte vi en liter flødeis til 10 kr. Og så blev jeg glad igen."

Et par år senere, da Metin gik i 5. klasse, holdt familien fødselsdag for ham. Klassekammeraterne blev selvfølgelig inviteret med. Metins far ville gerne fejre det. Derfor tog han sin saz, et tyrkisk strengeinstrument, frem. Han ville spille for Metins klassekammerater:

"Jeg synes både, det var sjovt men også lidt pinligt, der i 5.klasse, at ens far sidder og spiller saz, når ens kammerater var hjemme til fødselsdag. Det var lidt pinligt, for det var jo to forskellige verdener"

Gule sodavand og røde pølser

Mustafa har inviteret drengene fra klassen til fødselsdag. Der er både røde pølser og gule sodavand, sådan som traditionen foreskriver det.

Foto 1984

En ny tradition bliver til Tyrkerne tog en ny og fremmed tradition til sig. Det kan give et lille indblik i, hvordan traditioner i det hele taget kommer til: Man lærer det af hinanden.

Der var mange vanskeligheder forbundet med at lære en ny tradition. Det kunne give anledning til misforståelser eller ligefrem afvisning og isolation.

Zeynep fortæller, hvordan hun og hendes mor havde svært ved at forstå ideen med en børnefødselsdag. Til den første børnefødselsdag var hun inviteret til klokken 15.30 men forstod ikke tiden. Hun læste 5.30 altså 17.30. Der var også det der med at give gaver:

"Jeg havde ikke forstået, at pengene, som jeg havde fået med, var til en gave. Så i stedet købte jeg et æble, en appelsin og en brik med kakao-mælk. Jeg troede, at det var penge til min egen mad. Så jeg spiste æblet og drak kakaomælken. Så pigen fik en appelsin i fødselsdagsgave, men der var ikke nogen, der sagde noget, fordi: de dér tyrkiske børn, de gjorde alligevel så mange mærkelige ting, så vi fik bare lov at være."

Zeynep havde fået penge med til at købe en gave, men hun havde misforstået det og købte mad til sig selv. Da hun kommer frem, kan hun se, de andre giver gaver. Det vil Zeynep også. Derfor rækker hun pigen resten af den mad, hun har købt - en appelsin.

Når Zeynep oplever, at andre danskere tænker, at de dér tyrkiske børn gør så mange mærkelige ting, at de får lov at være, så beskriver det, hvordan misforståelser kan medføre, at andre vender én ryggen. Misforståelserne og usikkerheden til trods blev børnefødselsdagene med tiden en fast tradition i de fleste tyrkiske hjem.

Den tyrkiske gæstgiver Nye normer og værdier kommer ind i familierne gennem børnene. Børnefødselsdage kunne dels være en vej til anerkendelse hos danskere og dels en måde for tyrkere at praktisere deres gæstgiverkultur. Onur fortæller:

"Min morbror tog til en del børnefødselsdage i klassen. Det har så inspireret dem (forældrene, red.) til at invitere klassen, som de har gjort ved at tage kontakt til klasselæreren. Læreren blev inviteret med, og hun tog så klassen med. Dengang, når man fik gæster, gjorde man meget ud af det med madlavning. Man havde altid meget mad. Man havde måske

altid mad til 10 personer. Når der var børnefødselsdag, så kom læreren også med eleverne, og det var ikke sådan tyrkiske retter. Det var røde pølser og sådan nogle ting, frikadeller tror jeg det var."

For Onur er børnefødselsdage en selvfølge. For hans forældre og bedsteforældre var det noget nyt. Klassekammeraterne og lærerne hjalp til.

Citatet giver også et eksempel på en tyrkisk gæstgiverkultur, hvor det var normalt at have mad til uventede gæster. Den vane passede godt til børnefødselsdagen. Det var en anledning for familierne til at åbne deres hjem op for danskere.

Da de gjorde det, lukkede de også op for nye normer og værdier. Udviklingen med at begynde at fejre børnefødselsdage viser også en ændring i børns roller i familien.

Jul – gør traditionen til sin egen

Hensynet til børnene får forældrene til at ændre på deres hverdags-traditioner. Det ser vi både ved børnefødselsdage og også ved en kristen højtid som jul.

"Man samles med familien og spiser god mad - gerne traditionel julemad. Vi går ikke til julegudstjeneste i kirken men giver gaver til hinanden. Vi leger også pakkeleg, og der er en mandelgave til den, der finder mandlen i risalamanden eller risengrøden."

Sådan beskriver Onur en typisk Jul i hans familie.

I de interviews og samtaler, der ligger til grund for denne bog, har vi ikke mødt familier, som ikke fejrer jul på en eller anden måde. Nogen fejrer det med tyrkiske madretter og gaver til børnene, mens andre også danser om juletræ, hænger nisser op og spiser and eller flæsketeg.

Zeynep beskriver det sådan: *"Vi giver gaver indtil vores børn bliver voksne. Så gider de det ikke mere. Indtil da fejrer vi jul ligesom vi er almindelige danskere. Eller næsten"*.

Det lille eller næsten vidner om en bevidsthed om ikke at være ligesom almindelige danskere, eller bare et bevis på, at jul altid fejres lidt forskelligt fra familie til familie. Alle gør traditionerne til deres egne.

I deres pensionistliv flytter mange fra første generation hjem til Tyrkiet hver sommer og kommer tilbage til Danmark i løbet af efteråret. Det gør de blandt andet for at fejre jul med deres familier i Danmark. Julen er ligesom børnefødselsdage blevet anledning til en ny tradition i mange tyrkeres hverdag. Ikke nødvendigvis som en kristen inspireret højtid, i stedet som en anledning til at samles, give gaver og invitere på mad og samvær.

Julen er også kilde til noget ambivalent i forhold til, hvem man er, og hvilke traditioner man tager til sig. Sati husker for eksempel, at hendes datter som 13-årig konfronterede hende med, hvorfor de holdt jul: *"Mor, danskerne holder jo ikke ramadan, hvorfor skal vi så holde juleaften?"*

I citatet her er juleaften en påmindelse for den 13-årige pige om, at hun er anderledes, at hun ikke er helt som de andre - som danskerne. Man aner en smule indignation - en følelse af uretfærdighed: hvorfor skal tyrkere fejre danske traditioner, når danskerne ikke holder tyrkiske traditioner?

Med tiden sker der dog et skred. Selvom om Satis datter havde svært ved at forstå, at de skulle holde jul, når danskerne ikke fejrede tyrkiske højtider, er julen blevet en helt naturlig del af hendes families hverdag:

"Selv min mor hun siger: Hvor skal vi holde juleaften? Vi skiftets til at holde juleaften. Vi sidder og hygger os og spiller. Vi render jo ikke rundt og danser om juletræet, det gør vi ikke. Men mine søskende de har altid haft juleaften med juletræ og det hele. Det jeg mener med kulturen, det er: lær at sortér. Der er ikke nogen, der siger du skal tage de danske traditioner. Tag det hvis man har lyst til det."

Sådan fortæller Sati det, og det er også den lære hun har forsøgt at give videre til sine egne børn, som i dag er unge i gang med uddannelse.

Traditionerne bliver således også et mødested mellem forskellige kulturer. Det bliver tydeligt især mellem generationerne. Metin forklarer: *"Du er ikke helt som de andre. Og det, tror jeg, er helt naturligt for alle børn at tænke: Er jeg den eneste tøsse i den her verden?"* Forskellene ses måske stærkest hos børnene, der kan synes, det er

uretfærdigt, de andre ikke skal holde ramadan eller som Metin, der synes, det er pinligt hans far spiller saz til sin børnefødselsdag.

Ægteskab før og nu, i Tyrkiet og Danmark

Blandt en del af især de ældre hører vi historier om arrangerede ægteskaber. En tradition der i mange danske medier fremstilles som kvindeundertrykkelse. En tradition der døde ud i Tyrkiet tidligere end blandt de tyrkiske indvandrere i Danmark.

Arrangerede ægteskaber kendes også fra Danmark. Dansk Folke-minde-samling har dokumenteret helt frem til 1950'erne, hvordan forældre har styret valg af partner.

Det har primært været i de små landsbysamfund. Det er en tradition, der dør, efterhånden som velfærdssamfundet gør sit indtog, og unge vokser op med nye familieideal, kønsroller og måske en mere individualiseret tilgang til livet.

Rammerne for ungdomsliv i Tyrkiet den gang var langt fra det, vi kender i dag. At vælge partner på baggrund af ungdomsforelskelse var de færreste forudt. De arrangerede ægteskaber i de tyrkiske landsbysamfund var som i de tidligere danske landsbysamfund en måde at sikre familierne overlevelse og tryghed på. Det var en norm. Nogle tyrkere holdt stærkere fast i denne tradition, end de, der blev tilbage i Tyrkiet, gjorde. *"Mange tyrkiske indvandrere i Danmark higer mod det trygge. Man holder på det, man kender. Dermed kan man meget hurtigt virke og være traditionel og konservativ"*, forklarer Metin.

Blandt de tyrkere, vi har haft mulighed for at interviewe, er der ikke længere spor af arrangerede ægteskaber. Tværtimod viser der sig et opgør med denne tradition og ofte med et smil på læben hos de unge over, at forældregenerationen forsøgte at holde fast i en tradition, der i dag virker absurd.

Skilsmisse-raten blandt tyrkere har ligget lavt sammenlignet med etniske danskere, men er steget de senere år. Det handler især om ændrede opfattelser af kønsrolle og også om et opgør med de arrangerede ægteskaber. Skilsmisse-raten blandt tyrkiske efterkommere er i dag på niveau med raten hos den øvrige befolkning.

Den frie kærlighed

Selvom efterkommere har mulighed for et friere ungdomsliv og for selv at vælge partner efter egen vilje, betyder det ikke, at de vokser op uden prægning fra deres rødder. Flere vælger danske partnere, om end mange finder stadig en partner med tyrkiske rødder:

"Jeg er blevet skilt og har giftet mig igen. Der har jeg været bevidst om etnicitet og fundet en tyrkisk kone frem for en dansk. Det giver mig ro på bagsmækken", forklarer Sadik. Etniciteten eller rødderne der giver ro på bagsmækken viser, at det er lettere at forstå hinanden, når man har samme baggrund.

Et andet eksempel er Damla. På den ene side lever hun sit liv som enhver anden moderne ung kvinde i Danmark, på den anden side dyrker hun også nogle normer, som kan virke fremmedartede for andre unge:

"Vi gik ikke hånd i hånd i offentligheden, før vi blev forlovet. Vores forældre vidste det godt, men vi gik ikke gennem Nørregade hånd i hånd. Det gør man bare ikke. Jeg kan ikke sige hvorfor (hun ler). Man gør det bare ikke, før man ved, det er seriøst."

For de fleste unge kan det virke lidt sært ikke at holde i hånd med sin kæreste, og i citatet ler Damla da også lidt af sig selv. Men hun er også glad for sin beslutning. Det kan tolkes som tegn på, at selvom hun lever et moderne og normalt liv som alle andre danskere, så giver den tyrkiske kultur hende en stolthed.

Begravelse

I kælderen under et af de tyrkiske foreningshuse i Ringsted sidder en mand og ordner dokumenter og kommer dem i konvolutter. Han arrangerer begravelse i Tyrkiet. Han har travlt: *"Alle fra første generation de vil begrave i landsbyen i Tyrkiet"*, fortæller han.

Vi har i flere interviews spurgt til, hvor folk ønsker at blive begravet. Der er forskel på, hvilken generation man tilhører. De ældre vil til Tyrkiet. Tredje generation betragter mere Tyrkiet som et feriested. For dem er det et underligt spørgsmål.

Anden generation virker ofte lidt i vildrede: *"Mine børn, de vil begrave i Danmark. Og mig, jeg er uafklaret"*, fortæller Sadik, der er født i Tyrkiet og kom til Danmark som barn og dermed fået sin prægning og opvækst gennem danske institutioner.

Stolthed og skam

Emine er første generation. Hun er ikke i tvivl. Hun vil begrave i Tyrkiet. Her har hendes far for længe siden doneret penge til et gravsted i landsbyen. Hendes barnebarn Onur vil begrave i Danmark:

"Jeg er født og opvokset heroppe. Det er jo hér, vi har tilknytning. Det er jo Ringsted, der er min fødeby. Det er min hjemegn, selvom jeg har rødder i Tyrkiet".

Valg af begravelsessted kan altså fortælle os noget om, hvor mennesker føler tilknytning.

Når vi kigger på de første børnefødselsdage, opgøret med de arrangerede ægteskaber og ændringen over tid i valg af begravelsessted, kan vi se, at der er sket en udvikling. Lidt firkantet sagt bliver efterkommerne stadig mere danske.

Og så alligevel. Rødderne til Tyrkiet er stadig stærke hos tredje generation, selv 50 år efter bedsteforældrene forlod landsbyen i Tyrkiet. Det ser vi blandt andet i bryllupstraditioner og valg af ægtefæller. Deres måder at være danske på er formet af deres forældres og bedsteforældres rejse fra Tyrkiet til Danmark. Noget er gået i arv, andet er forsvundet med tiden.

Forholdet til traditioner og normer kan være ambivalent, som Satis datter der er træt af, at danskerne ikke skal holde ramadan.

Med børnefødselsdagene ser vi, at traditionerne også kan være en måde at lære det nye at kende, komme til syne og nærme sig hinanden. Traditioner kan være noget, der giver anledning til skam, som Metin, der blev flov over sin saz-spillende far. Det kan også være anledning til stolthed.

Ny dansker

Traditioner handler ikke kun om det, der fejres eller markeres. Det handler også om anerkendelse, om hvordan vi ser os selv og hinanden – og om hvordan vi tror, andre ser os. Med de nye traditioner kom også nye forestillinger om, hvordan man er familie og nye forventninger til børnenes fremtid.

Gennem lærere, naboer, børnene og deres skolekammerater fik tyrkerne med tiden øjnene op for fremmede og sære traditioner. De

aflæste dem, kopierede, prøvede af og skabte deres egne nye. Samtidig med at de lærte nyt, skete der også det modsatte, at de vendte sig indad for at dyrke hjemlandets traditioner. For nogle børn blev det en opvækst fanget mellem to kulturer.

For hovedparten af dem, der har givet interview til denne bog, er det ikke enten-eller. Det er både-og. Hjemlandet er både noget, man kan isolere sig omkring og et afsæt for stolthed udad til. De danske traditioner er på den ene side både noget, man tager til sig og gør til sine egne. Og på den anden danner de ramme for noget helt nyt. En ny måde at være dansker på.

FANGET MELLEM TO KULTURER

Så trillede tårene ned. Du kan ikke sige fra

Sati

Oversætterne

"Vi har altid været oversættere for vores forældre. Det er noget, vi er født med jo. Vi skulle læse breve også fra kommunerne, jobcentret og arbejdspladsen".

Sådan fortæller Izzet. Stort set alle fra anden generation, som vi har kunnet tale med, kan fortælle om oplevelser som oversættere for forældrene. Det gælder også dem, der er født i Tyrkiet, og som kom til Danmark som børn og fik deres opvækst og prægning her.

At være oversætter er at kunne tolke mellem to forskellige sprog. Det er dog mere end sprog. Det handler også om at oversætte mellem to forskellige kulturer. Anden generation har stået med et ben i både forældrenes kultur og et ben i den danske kultur. Aldrig rigtig i den ene eller anden men fanget mellem to kulturer.

Det har dog ikke været uproblematisk, når børnene skulle agere oversættere. Forældrene blev afhængige af deres børn, når de skulle kommunikere med andre. Det har påvirket og måske udfordret familiens traditionelle roller. Børnene har taget voksenansvar i en tidlig alder.

Det kan have været grænseoverskridende og skabt rod i forholdet mellem børn og forældre – eksempelvis at tolke for sin mor ved lægen eller føre samtale for sin far med arbejdsgiver eller sagsbehandler.

Samtidig kan det også have været en fordel for efterkommerne. Som oversættere blev de også spydspids ind i det danske samfund. Forældrenes landsbykultur og konservative traditioner kunne ikke stå alene. Det børnene lærte og kunne var også vigtigt.

Hvis vi taler om *integration*, som at danske normer og værdier rykker ind i og for alvor ændrer på hverdagen i de tyrkiske familier, så sker det med børnene og forældreskabet som omdrejningspunkt. Sproget spiller en helt afgørende rolle.

Tilbage til rødderne i et folkevognsrugbrød

Allerede de første år efter gæstearbejderne ankom, anskaffede de sig minibusser, bedre kendt som folkevognsrugbrød. De kørte mellem Danmark og Tyrkiet om sommeren, når der var råd til det.

Foto 1977

Det svære sprog

Mens anden generation kæmpede med at oversætte mellem to kulturer, kæmpede første generation med ikke at forstå og blive forstået.

"De tog jo fat i vores hånd, og så viste de: du skal gøre sådan og sådan", fortæller Güllü Saglicak på tyrkisk. Hun var efter eget udsagn den første tyrkiske kvinde i Ringsted i 1970. Når arbejdet kan udføres uden brug af sprog men alene med håndtegn, er der heller ikke brug for at tale dansk.

Hun har med tiden lært sig lidt dansk. Da hun trak sig fra arbejdsmarkedet for at lade sig pensionere, mistede hun kontakten med andre danskere og glemte sproget. *"Dansk har forladt mig"*, fortæller hun.

Mange af de tyrkiske førstegenerationsindvandrere taler derfor meget lidt dansk selv efter 50 år i Danmark. I hjemmene taler de tyrkisk, mens børnebørnene taler dansk.

Det manglende sprog har siden ankomsten været kilde til utryghed, misforståelser og isolation. Gülsens datter Sati husker en barsk tid som barn i skolen, hvor hun sad i 2. klasse som eneste tyrkiske elev og blev mobbet af de andre:

"Det er jo svært, når man ikke forstår, hvad de siger og bliver jagtet i en skole. Så står der en masse og kigger på en. Jeg glemmer ikke de dage. Den periode hvor der ikke var nogen kontakt. Jeg brød sammen tit. De kiggede på mig og så var der en, der skubbede lidt. Og så trillede tårerne ned. Du kan ikke sige fra."

Det har uden tvivl været en svær situation for et 9-årigt barn at gennemleve en skoletid som Satis. Dertil kommer, at familien på det her tidspunkt har forladt det trygge hjemland og de lever under nedslidende og uværdige kår på et gartneri.

Måske netop på grund af disse vanskelige omstændigheder fandt Sati overskuddet til at lære dansk. På gartneriet, hvor hun boede med sine forældre, havde chefen en datter. Hende og Sati blev gode venner, og hun lærte Sati sproget på vej til skole i bussen: *"Når man er børn, så lærer man det hurtigt, når man er nødt til det"*.

Sproget gør en verden til forskel. Dem, der kan det, har helt andre muligheder, end dem der ikke kan det. Fællesskab er fyldt med sprog. Både det der bliver sagt og alt det usagte. Det kan være svært at forestille sig, hvordan normer og værdier skulle kunne læres af nye borgere uden sprog. De kender ikke deres rettigheder, forstår ikke det der bliver sagt, og har derfor ingen fornemmelser for alt det der ikke bliver sagt. Det usagte kan være af stor betydning for at blive en anerkendt og bidragende del af et fællesskab.

Sproget kunne også spille en rolle helt konkret. For eksempel for Metin kunne det give en helt banal hverdagsfrustration, når ingen udtalte hans navn korrekt:

"Det var træls, at de ikke sagde mit navn på den rigtig måde helt tilbage i børnehaven. Pædagogerne og de voksne. Nu hvor jeg tænker tilbage, oplever jeg en frustration over at ingen udtalte mit navn korrekt. Og mine forældre accepterede det. Og det var særlig træls. For mig var det en splittelse fra barnsben".

Fællesskab og anerkendelse

Særligt i ungdomsårene begynder identitet og fællesskab at spille en rolle. Dels sker der mange forandringer og skift. Man søger fællesskab og anerkendelse, mens man finder sine egne ben at stå på. Zeynep fortæller om hendes ungdomsår i 1970'erne i Danmark. Hendes danske veninder kunne ikke forstå, hun ikke blev brun, når hun havde været hjemme og besøge familien i Tyrkiet. Det blev veninderne jo, når de var på ferie. Zeynep måtte ikke gå i shorts og solbluse, når hun var hjemme og besøge familien.

Derfor havde hun fundet et sted bag et hegn, hvor hun kunne ligge og tage sol uden nogen så hende. *"Der var et hul i hegnet, hvor solen kunne skinne igennem, og jeg kunne få sol på kroppen. Så jeg måtte flytte mig efter solen, der hvor den skinnede igennem hullet";* fortæller hun og griner.

Historien viser, hvordan en teenagepige helt konkret lære at håndtere at være i to kulturer på en gang: være ferieforsolbrændt som veninderne og opføre og klæde sig som familien forventer. Hendes tyrkiske baggrund kommer til at ligne et feriested for veninderne. Det er ikke fordi hun skammer sig over det. Det handler i stedet om hvad veninderne har lettest ved at forholde sig til og anerkende.

Identitet og tilhør

Sprog handler ikke kun om at forstå beskeder. Det handler også om noget større. Om at kunne begå sig som menneske og at føle, man hører til. På den måde handler sprog også om identitet og om at vide, hvor man kommer fra og om, hvad andre kan forstå og dermed acceptere. Som citatet fra Izzet herunder viser, kan det tyrkiske ophav være kilde til stolthed:

"For at opnå noget i det her liv er det meget vigtigt, at man ved, hvor man kommer fra. Og så er det sgu ligegyldigt, om man er dansker eller tyrker, eller om man er tysker eller franskmænd. Du er nødt til at kende dine forældre og deres baggrund. Du skal ikke stå der med spørgsmål om din identitet. Jeg har altid vidst, hvem jeg er, hvem mine forældre er, at jeg er født og opvokset i en familie, der er flyttet fra Tyrkiet til Danmark."

Ingen af vores informanter ser et problem i at være både dansker og tyrker. Tværtimod har de vendt det til en styrke. Særligt blandt de yngre generationer. Det kan måske skyldes, at de i en ung alder oplever ikke at være helt som de andre. De må forholde sig til deres identitet og ophav. Her adskiller de sig måske fra de fleste andre unge i Danmark.

Alle de efterkommere vi har talt med, betragter Danmark som deres hjemland. Det er ikke ensbetydende med anerkendelse. De har i en tidlig alder måtte forholde sig til ikke at være som andre. De har før oplevet og følt, hvordan de er blevet betragtet anderledes. De har været omgivet af en *anderledeshed*.

Asli fortæller det også klart, selvom hendes sprog er lidt mere uprøvet: *"Kommer til Danmark, udlændig! Kommer til Tyrkiet, udlændig. Vi er alle udlændinge-mennesker alle steder"*. Også første generation har oplevet vanskeligheder med at føle accept.

Turan Meric fortalt tidligere i bogen, hvor vanskeligt det er at vende tilbage til Tyrkiet og blive anerkendt i landsbyen: *"Vi er udlændige begge steder"*. Billedet ser anderledes ud for efterkommerne. Damla, der er født af en mor, der er vokset op i Danmark, siger det sådan:

"Jeg er født og opvokset her, så jeg er jo født ind i den danske kultur. Så jeg vidste ikke, hvad jeg skulle sige: kan jeg forberede mig på noget (til interviewet, red.). Jeg talte med mine kolleger om, hvad jeg skulle fortælle om integration i samfundet: Men du kan jo ikke blive integreret, du er allerede født her. Du er jo allerede en integreret del af Danmark."

Selvom Damla føler sig dansk og betragtes som dansk af dem, der kender hende, får hun dog ikke altid lov at glemme sin baggrund: *"Når jeg skal føre tilsyn (med byggeprojekt, red.), og de ringer og stiller videre til min telefon, og så de siger: Jeg skal tale med hende den lille mørke. Er det dig? Det har jeg oplevet, og så føler jeg sådan lidt, ja..."*

Damla er sine rødder bevidst og nysgerrig på sine forældres kultur. Hun vil gerne værne om dens traditioner for eksempel til forberedelserne af hendes forestående bryllupsfest, eller når hun øver sig i hjemlandets sange nede i klubben.

Hun går klædt som enhver anden dansk kvinde, taler dansk med udpræget midtsjællandsk dialekt og drikker te fra NETTO. Uanset hvad vil hun for nogen altid være *hende den lille mørke*. Det kan være kærligt eller humoristisk ment at omtale nogen som *den lille mørke*.

Den lille sætning, *den lille mørke*, er et udtryk for racisme. Ingen af vores informanter har fortalt eller ønsket at fortælle om egentlig racisme, men vi kan konstatere, at efterkommerne vokser op omkranset af *anderledeshed* og har stort set fra barnsben måttet forholde sig til ikke at være som andre. Og fra tid til anden har de altså også måttet lægge øre til racistiske udsagn.

Etnicitet

For de fleste danskere kan det se ud som om, alle fra Tyrkiet oprinder fra ét folk. Historisk er danskerne et meget homogent folk, hvor det ikke er svært at forestille sig som en del af samme fællesskab, uanset om man kommer fra København eller Ålborg. Man kan sige, at den sociale sammenhængskraft er stærk i Danmark.

Det er ikke en selvfølge i alle lande. I Tyrkiet har der ikke været den samme historiske nationaludvikling som i Danmark.

Tyrkiet er et stort land med mange forskellige etniske grupper, og historisk er landet meget ungt. Det kan være noget af forklaringen på, at geografien stadig spiller en rolle i forhold til relationer og netværk. Med de seneste årtiers politiske stridigheder og sociale uligheder i Tyrkiet spiller det en stadig større rolle, hvilken region ens familie stammer fra, eller hvilken politisk fløj man sympatiserer med. De sociale skel blandt tyrkere i Danmark forstærkes af de politiske stridigheder i Tyrkiet. Også religion kommer i spil.

Opgør og accept

Noget gør efterkommerne op med. Andet tager de til sig. Zeynep har både gjort op med nogle af sine forældres traditioner og logikker og genfundet dele af sine tyrkiske rødder. Blandt andet er hun for nylig begyndt at lære at spille saz.

Foto 2019

Religion i skjul og til kamp

Religion spiller ofte en dominerende rolle i debatten om integration og indvandring. For de fleste af dem vi har talt med, spiller religion ikke nogen fremtrædende rolle. Hovedparten af de indvandrede tyrkere til Danmark i 1970'erne er sunnimuslimer. I Ringsted er en stor gruppe dog alevier, som er en trosretning, der udspringer af shi-aislam. Flertallet af dem, der er interviewet til denne bog, er alevier.

Alevismen adskiller sig fra islam ved at dyrkes i hjemmet eller i et fælleshus frem for i en moske. Alevierne er heller ikke forpligtet til samme regler som muslimer for eksempel om ikke at spise svinekød. Mange alevier spiser dog ikke svinekød af tradition. Religion og tradition flyder sammen.

Religion viser sig også som et holdsted i hverdagen. Det er noget, der giver identitet og sammenhold også for de unge generationer. Det ser man blandt andet hos den unge kvinde Damla, der af sig selv finder en interesse i sine forældres religion:

"En gang i folkeskolen, der havde vi om islam, og så sagde min lærer og kiggede på mig: 'Er du shia eller sunni?' 'Jamen, jeg er ikke nogen af dem.' 'Jamen hvad du så?' 'Jeg er alevi.' 'Det er der ikke noget, der hedder indenfor islam.' Og jeg vidste det ikke. Men der var heldigvis en anden, der også var alevi, og hun sagde: 'Jeg er det samme som Damla'. Jeg gik hjem til far og sagde: 'Far! Lær mig hvad det her det er!'"

Vi har mødt flere, for hvem Danmark er et religionsfrit rum: *"Jeg bryder mig hverken om religion eller fodbold"*, fortæller Turan Özdemir med et smil på læben. Flere fra første generation så Danmark som et fristed fri fra religiøse regler og forventninger.

Religion blev for nogle noget, der skulle skjules og kun vises frem i hjemmet, for andre noget der skulle synliggøres, og som man var stolte af. Eller som Turan fortæller, noget man gerne vil være fri for at dyrke.

Religion og mistænkeliggørelse

I medierne optræder religionen Islam ofte i negative historier om for eksempel radikaliserings. Mange studier beskriver eksempler på radikaliserede muslimske miljøer - også i Danmark. Disse miljøer tiltrækker især sårbare unge udenfor etablerede fællesskaber. I de ekstremistiske religiøse miljøer er der klare roller, som man let føler anerkendelse i.

I Ringsted, som er udgangspunktet for denne bog, er der dog langt til de radikaliserede religiøse miljøer. Til gengæld kan historier om radikale muslimer let blive til en mistænkeliggørelse af alle muslimer eller ligefrem mistænkeliggørelse af alle med mellemstligt udseende.

En af grundene til, at religion og Islam ofte optræder i negative historier, er, at det kan bruges i politiske kampe til at skabe konflikter. Endda på tværs af lande og kontinenter.

Mazlum, der selv sidder i Ringsted Byråd for Venstre, mener, at der er en sammenhæng mellem politik og religion: *"Når folk føler, det (deres religion, red.) bliver truet, så vækker det mange følelser i folk. Se bare på Tyrkiet, hvor politikere spiller meget på folks religiøse og nationale følelser. Det giver gevinst"*.

I det unge turbulente Tyrkiet har der været 4 militærkup siden 1960 – senest i 2016. Religion og politik blander sig og skaber konflikter og mistillid. Det smitter af på de tyrkere, der bor i Danmark. De kan sagtens diskutere dansk politik men ikke altid tyrkisk politik.

I de politiske konflikter er religion uvægerligt blevet en brik i spillet om magten. Den kan give legitimitet til en gruppe frem for en anden. Det bliver en måde at skabe sammenhold og udbygge spændinger og konflikter til modstandere. Derfor kan religion og politik ikke altid adskilles.

Religion handler for den enkelte om at få verden og hverdagen til at hænge meningsfuld sammen på den ene side, og på den anden side handler det om fællesskabets forsøg på at danne og opdrage nye generationer.

Religion kan blive lukket inde i hjemmet i skjul og være en stærk identitet, som man er stolt af. For nogle handler det mere om tradition og vaner, for andre handler det mere om personlig tro. For de fleste ændrer religionen rolle i løbet af livet og får måske en anden betydning i alderdommen end i ungdommen.

Selvom religion ofte spiller en fremtrædende rolle i medierne, må vi på denne bogs grundlag konstatere, at religion er for kompleks og flertydigt og vævet ind i traditioner og politiske kampe til at konkludere entydigt når det handler om integration.

Opgøret

Afstanden mellem første og anden generation bliver tydeligere, efterhånden som anden generation bliver voksne. I traditionel tyrkisk kultur er der traditioner og forventninger i familierne, som udstikker rammerne for voksenlivet.

I Tyrkiet voksede forældregenerationen op på landet i landsbyer, hvor stærke familiefællesskaber lagde rammer og forventninger i livet. Det blev udfordret i mødet med det danske velfærdssamfund.

Her kommer individet i centrum og får nye muligheder. I samme udvikling er fællesskabet også blevet fjernere. Børnepasning og ældrepleje foregår ikke længere automatisk i familien, i stedet varetages det af professionelle institutioner.

Med de mange forskellige uddannelser og økonomisk hjælp i form af SU har unge i Danmark rige muligheder for selv at vælge retning i voksenlivet. Det kan udfordre forholdet mellem forældre og børn. Her fortæller Sadik om, hvordan han som ung gymnasieelev havde fået lov at køre sin fars bil:

"Jeg kørte bilen over Fyn på vej hjem. På vejen rammer jeg en hjort, og den ligger dér. Jeg havde hørt i radioen, at man skal ringe til trafikstyrelsen, hvis sådan noget skete. Men min far tog sin kniv frem og ville aflive dyret. Han troede det var mad, som Gud havde sendt ham. Jeg stoppede ham og sagde: "Nej. Vi skal ringe til trafikstyrelsen fra en af de der motorvejstelefoner". Imens vi ringede, så døde dyret, og så kunne min far jo ikke slagte den, for muslimer må ikke slagte døde dyr. Samtidig kom vi for sent til færgen. Jeg husker det tydeligt, min far var rasende. Han havde mistet mad, som Gud havde sendt ham. Og kommet for sent til færgen. Men jeg stoppede ham. Det er dét, jeg husker."

Citatet viser et generationsmøde: En søn, der med sin danske skolegang og viden om, hvad der er en myndigheds opgave, trodser sin fars traditionelle tænkning, hvor gud har sendt ham et dyr. Der er tegn på opbrud og opgør.

Andre fortæller om mere alvorlige emner. For eksempel om hvordan forældrene arrangerede ægteskaber for dem som unge, som de senere i voksenlivet bryder med, og finder ny partner af kærlighed og egen fri vilje med forældrenes accept. Skilsmisseraten blandt tyrkiske efterkommere er for eksempel steget markant indenfor de seneste 10 år og ligger nu på niveau med den danske.

Børnene gør både oprør og sætter pres på og fører forandringer igennem samtidig med at de omfavner og genopdager deres rødder. Nogle værdierne ændrer sig, andre fastholdes, nye normer kommer til og gamle får nyt liv. Tiderne skifter.

VEJEN HJEM

”

Min søn han sagde til mig en dag, han var omkring 15: Mor, hvad er jeg? Er jeg dansker eller tyrker? Så sagde jeg: Jeg synes du er begge.

Sati

Integration og traditioner i arv

Ældre tyrkiske kvinder viser de yngre kvinder metoden til at bage og udrulle traditionelle tyrkiske fladbrød. Billedet er taget i lokaler på Rønnedvej i Ringsted. Foto 1978

Tys-tys tyrker

"I 80' og 90'erne var det sådan lidt tys tys at være tyrker. Vi skulle ikke provokere danskerne men undertrykke vores identitet, men med tiden styrkedes vores forståelser af at være tyrkere."

Citatet stammer fra Sadiks fortælling om sin opvækst i Danmark. Han kom til Danmark som barn, fik uddannelse og oplevede at stå mellem forældrenes kultur på den ene side og på den anden side, den kultur han oplevede gennem skole, uddannelse og arbejde. Det viser at der er sket en bevægelse over tid, fra at den tyrkiske baggrund var noget, man skulle skjule eller måske potentielt kunne skamme sig over til, at det også kunne være en kilde til stolthed.

Ønsket om at skjule sig viser sig på flere måder. Første generation havde for eksempel ikke de samme opfattelser af rettigheder i arbejdet, som den øvrige befolkning og som efterkommerne senere voksede op med. Måske af frygt for at blive fyret og sendt hjem fandt de sig i urimelige arbejdsforhold.

Over tid kan vi se et skifte. Flere lykkedes med at tage uddannelser. Der kom opmærksomhed på rettigheder: *"Jeg har været bevidst om mine rettigheder i arbejde, mens mine forældre bare sagde javel"*, forklarer Sadik.

Det tyrkiske arbejdsmarked, som første generation kom fra, var ofte enten præget af familiedrevne landbrug eller arbejdspladser, hvor fagforeninger var forbudt. De havde ingen erfaringer med lønmodtagerrettigheder. Det var noget nyt, de skulle lære.

I Danmark skulle de også lære at være noget i kraft af deres arbejde. En del af et fællesskab som hverken var familie eller landsbyens naboer.

Autoriteter under forandring

Værdiskredet ses tydeligt i hverdagen. Det er her normerne og værdierne sætter igennem. Især gennem anden og tredje generations barndoms- og ungdomsfortællinger ser vi det tydeligt. Værdiskredet rykker rollerne i familien. I citatet herunder fortæller Izzet om på den ene side at vise sin far respekt og på den anden side at bløde op på autoriteten:

"Når jeg var hjemme hos mine legekammerater, kunne jeg godt se, der er helt andre traditioner end hjemme hos os. Bl.a. hjemme hos os i vores kultur, der er vores forældre høj status. Når min far kommer ind, så

rejser jeg mig stadig op og giver min plads til ham. Det kunne jeg godt se, at det skete ikke hos mine danske venner. Også den måde de talte til deres forældre på, sådan kunne jeg jo aldrig finde på at tale til mine forældre.

(Interviewer) Vil du også have din søn rejser sig for dig?

Nej, det skal han ikke. Det er bare sådan jeg er blevet opdraget."

Selvom det virker banalt, om man rejser sig for de ældre eller ej, så siger det noget om rollerne i familien og om en fars autoritet. En autoritet som er under forandring.

Dette skred i værdier og forandringer i familiens roller og autoriteter oplever Sadik også på egen krop, nu hvor hans børn er blevet voksne:

"Jeg har arvet nogle værdisæt fra skolen, som jeg har presset mine forældre med. Mine børn har lært noget andet. De er meget mere frihedssøgende end mig. Det har de så presset mig med. På den måde sker der hele tiden en bevægelse. Men det er en bevægelse fra neden. Ikke oppefra. Hvis man forsøger at sætte et pres ind oppefra, så giver det bagslag. For eksempel hvis man begynder at bestemme, hvordan man skal gå klædt eller opføre sig – det skal komme fra børnene."

Sadik beskriver værdiskredet som et pres fra børnene. Et pres oppefra, som Sadik kalder det, kunne være en politisk besluttet regel om eksempelvis, hvordan man må gå klædt eller skal opføre sig. Det er måske for tidligt at sige, hvilken effekt eksempelvis et forbud mod religiøs hovedbeklædning har.

Integrationen sker over tid. Den optræder især i mødet mellem traditioner og i mødet mellem mennesker – og det er børnene, der er omdrejningspunktet for de fleste af disse møder. Det er et pres inde fra familierne selv.

Sati husker for eksempel, hvordan hendes far opfordrede hende til at tage imod det nye i Danmark:

"Han sagde til mig, en dag vi var kaldt til en fødselsdag, så sagde han: Der er nogle røde pølser. Så sagde jeg: Det skule jeg i hvert fald ikke smage noget af. Så sagde han: "Ti stille! Prøv at kig hvad de gør og prøv at se, om det er noget for dig og så tag det. Hvis du kan lide det, så spis det. Sådan blev jeg opdraget. Far fortalte: Kig og sortér. Tag det gode fra din egen kultur og det gode fra den danske."

Presset kom ikke altid fra børnene. Forældrene har også presset den anden vej, og endnu flere forandringer viser sig, når vi ser på forholdet mellem kønnene. Kønsrollerne har ændret sig meget i de tyrkiske familier.

På den måde ligner det den generelle samfundsudvikling, som måske skete noget tidligere i forhold til kvinders frigørelse og skift i roller og autoriteter i familien. Denne udvikling bliver tydelig, når efterkommere møder deres slægtninge i Tyrkiet. De præges stadig af et mere konservativt familiemønster og arbejdermarkedskultur. Her er Damlas betragtninger på Tyrkiet:

"Dernede arbejder kvinder ikke. Det gør mændene. Kvinder er derhjemme og passer huset, laver mad og gør rent. Det ville jeg ikke kunne drømme om, så jeg arbejder. Jeg kan godt lide mit arbejde, så jeg har tendens til overarbejde. Jeg kan godt forstå, der ikke er et støvfnug hos dem så meget, som de gør rent. Levemåden er anderledes fra DK. Jeg kan ikke se mig selv bo dernede."

Værdifastholdelse

De tyrkiske indvandrere i Danmark har som mange andre, der har forladt et hjemland og slået sig ned på fremmed jord, dyrket de normer og værdier, der kendtes hjemmefra. Det har været en måde at holde fast i hjemegnen og føle en form for tilknytning og værdighed selv i et fremmed land.

"Man higede mod det trygge og holdt på det, man kendte. Dermed kan man meget hurtigt både virke og være traditionel og konservativ. Mens jeg med min familie i Tyrkiet oplevede, at der var de frigjorte på en anden måde og måske også var lidt mere loose omkring deres traditioner, fordi de havde ikke noget på spil."

Sådan tolker Metin det. Han er selv født og opvokset i Danmark. Hans pointe er, at i et fremmed land, hvor man ikke kender sprog og kultur, kan man føle sig usikker og bange. På den ene side kan fastholdelsen af hjemlandets sprog og kultur skabe en splittelse i opvæksten, på den anden side kan det at holde fast for efterkommerne også være en måde at styrke sin identitet, især når det skal gives videre til børnene. Det står i hvert fald klart for Damla:

"Jeg synes, de (de børn hun en gang vil have) skal lære tyrkisk, og jeg synes også, de skal lære, hvor de kommer fra, hvor deres forfædre kommer fra, så de har det med sig. Men de skal selv vælge, hvor meget de vil ind-

blandes i det. Jeg vil ikke kalde mig selv for troende men lidt mere bevidst om, hvad det handler om. Og jeg vil gerne min børn skal vide det.

På tværs af de mange interviews ser vi også, at der internt i de tyrkiske grupper er forsøg på at fastholde hinanden. Nogle kalder det et særligt tyrkisk æresbegreb, hvor man i og mellem familierne præger især unges adfærd:

"I Tyrkiet er fællesskabet både noget, hvor man hjælper og kontrollerer hinanden. I Danmark må man mere klare sig selv, men det giver også noget frihed og nogle andre muligheder"; fortæller Zeynep. Dermed kommer vi måske ind på en central forskel de to kulturer imellem. Mens frihedsgraden er stor i Danmark, har man også meget ansvar for sig selv. Det er ikke som i de tyrkiske landsbyer traditionsbundet, hvordan rammerne skal være i voksenlivet.

Vellykket integration i Ringsted

At integrationen i Ringsted har været *vellykket*, er en tolkning, som ikke skal oversættes med, at der ikke har været og stadig er udfordringer og vanskeligheder. Det skal hellere ikke ses sådan, at de tyrkiske gæstearbejdere med tiden er holdt op med at være tyrkiske. Tværtimod. Deres efterkommere er vokset op som en ny slags danskere.

Ændringer i normer og traditioner og skredet i værdier er ikke et tegn på, at det første generation havde med sig fra Tyrkiet, var forkert eller mindre rigtigt, end det efterkommerne fandt i Danmark. Det viser kun, at der sker tilpasning.

De tyrkiske rødder er stadig tydelige og aktive, når unge (gen)finder interesse for forældrenes sange og traditioner. Der sker en sammen-smeltning af de to kulturer hos efterkommerne.

Vellykket integration skal derimod ses som udtryk for, at der i Ringsted er sket en række positive udviklinger.

Vi kan se, hvordan forældres forventninger til og erfaringer med uddannelse har spillet en rolle i forhold til børn og unges vej ud i uddannelse og arbejde. Vi kan også se, at det har en selvforstærkende virkning, når først nogle efterkommere oplever en positiv effekt.

Normalt er stemmeprocenten lavere for indvandrere og deres efterkommere. I 2013 hvor Sadik stillede op, stemte 80 % af tyrkerne ved valget, mens det kun var 76 % af de etniske danskere.

Sadiks uddannelse har givet ham kompetencer til at arbejde politisk. I 2013 var han sammen med Århuskandidaten Bünyamin Simsek fra Venstre den første ikke-vestlige borgmesterkandidaten fra et af de store partier.

Den første ikke-vestlige borgmesterkandidat
I 2013 opstillede Sadik Zeki Topcu for Socialdemokratiet. Her står han sammen med den første kvindelige statsminister i Danmark, Helle Thorning Schmidt.

Ikke alle steder er den positive udvikling lige så tydelig. Danske og udenlandske studier har vist, hvordan indvandrere og flygtninge klumper sig sammen i de boligområder, hvor de har lettest adgang eller bliver anvist af myndigheder. Boligområderne er ofte præget af arbejdsløshed og kriminalitet. De betegnes som *ghettoer*.

Ghettoerne kan virke selvforstærkende på isolationen og på nogle af de normer og traditioner, som adskiller sig fra det omgivende samfund. De kan derfor virke både konservative og antidemokratiske. Eksempelvis når det kommer til unges frihed til at vælge partner, uddannelse og arbejde.

I Ringsted er meget af den udvikling blevet undgået. Det kan der være mange grunde til. En antagelse er, at mange af de tyrkere, der kom til Ringsted, havde rod i alevismen, en religion som udspringer fra islam. Alevisme er stadig ikke en anerkendt religion i Tyrkiet i dag. Det kan have været en særlig forudsætning for alevierne, at de kom med erfaringer som minoritet og på den måde måske var trænet i at aflæse flertallets normer og sociale koder.

Religion er for stort og komplekst et emne til at konkludere dette. At vurdere den ene religions integrationspotentialer frem for den anden ville være usagligt. Religion handler jo også om, hvordan mennesker skaber mening i hverdagen. Og dét er en foranderlig, flertydig og ambivalent ting.

Derimod kan vi betragte det konkrete, nemlig hvordan mennesker mødes, hvordan de skaber mening i hverdagen, forandrer sig, holder fast, lærer nyt og siger fra. Det er her integrationen sker. I mødet mellem mennesker.

Det var hér det skete, integrationen

De kom uforberedte til en fremmed verden. De blev betragtet som en arbejdskraftreserve, der kunne udvises. De levede i frygt for at blive sendt hjem, boede under trange forhold med nedslidende arbejdsliv og i utryghed over den verden, som de ikke forstod.

Mange forsøgte at skjule sig, isolerede sig fra omverden, sang hjemlandets sange, mødtes med andre tyrkiske indvandrere og med tiden skabte de deres egne fællesskaber i foreningslivet. Her støttede Ringsted Kommune og Lions blandt andet med klubhus.

Isolationen blev brudt. Deres børn kom hjem fra skolen med danske venner og nye normer og værdier og pressede, rykkede og skubbede til forældrenes idealer. Gennem uddannelsessystemet kom helt nye muligheder ind i familierne.

Fagbevægelsen troppede op på arbejdspladserne, organiserede og forklarede og styrkede tilliden til og troen på lønmodtagerrettigheder. Lokale Rotary medlemmer og ildsjæle som lægefruer Tryde og landbetjent Jørgen Koch tog de nye borgere i hånden og viste dem til rette.

I det store sociale boligbyggeri, Sdr. Park, fandt mange bolig i den første tid. Her var der en praksis, hvor man bestræbte sig på at sprede de tyrkiske indvandrere mest muligt i de enkelte boligopgange. Det kan have været et yderligere skub til at møde nye danske naboer. Selvom det måske kun har været et nik i opgangen, bliver det af mange husket, at der har været nogen, der hilste på dem. Der var anerkendelse på vej.

Sprogskolerne og lærerne ydede en særlig indsats, som kan have styrket efterkommerne til at finde deres ben at stå på i spændet mellem to kulturer. Her skal også nævnes det lokale samarbejde med skole, sociale myndigheder og politi, også kendt som SSP.

Anført af en karismatisk SSP-konsulent, Gunnar Christiansen, blev der ofte handlet hurtigt og praktisk, når der var tegn på negative udviklinger blandt eksempelvis unge af indvandrerfamilier. Det er bemærkelsesværdigt, at trods en relativ stor indvandrergruppe har Ringsted aldrig udviklet socialt belastede boligområder som ghettoer, som det er set i flere af de øvrige store sjællandske byer med lige så store indvandrergrupper.

Det er i mødet med danskerne, i mødet med velfærdssamfundets normer og værdier og i traditionerne, at overraskelsen over det nye samfund var størst., Det er måske også heri, at andre danskere kan se noget nyt.

De tyrkiske indvandrere kom fra små landsbyer langt fra de store byer. Mange af dem levede af det begrænsede udbytte den næringsfattige jord kunne give og af supplerende ufaglært arbejde som for eksempel daglejer. Konservativ traditioner hørte til dagligdagens

orden og det var meget vigtigt at bevare de sociale roller i familien. Blandt andet derfor blev de unges ægteskaber arrangeret af forældregenerationen.

Da gæstearbejderne kom til Danmark, stod de pludselig i et moderne industri- og velfærdssamfund, hvor deres arbejdskraft ikke længere primært handlede om at dyrke og bevare familiens jord og ejendom. Hverdagen blev opsplittet og livet individualiseret. Det var et så stort kulturshock, at nogen aldrig kom sig helt.

Skiftet fra landbrugslivet til industri- og velfærdssamfundet var den samme udvikling som danskerne havde været igennem et årti forinden, da de skiftede livet som landbrugere ud med parcelhuskvarterne, byerne og fabrikkerne. De gamle familieideal blev udfordret af langt mere individualiserede livsstile og nye tanker og roller fra ungdomsoprøret.

1970'erne var en brydningstid for alle. Det var et krydsfelt mellem værdier og normer, et mødested mellem de gamle konservative idealer og ungdomsoprørets nye tanker. Autoriteter, opdragelses- og dannelsesideal blev udfordret. Det var midt i dette brydningsårti, hvor danskerne selv skulle finde nye ben at stå på og definere nye roller og traditioner for familien, at de tyrkiske gæstearbejdere kom til.

Integration handler om kultur og tradition. Familiernes erfaringer med uddannelse og nære rollemønstre havde stor effekt på de unges muligheder for at lykkes i uddannelse og arbejde. Det er i samspillet mellem indvandrernes ressourcer og de lokale muligheder, institutioner sociale og arbejdsmæssige rammer, at integrationen lykkes.

Selvom den første tid var barsk for mange familier, skete der mange positive ting, som vi kan kalde vellykket integration. Det var de lokale, der ydede det største bidrag. Hvad end de var lærere, tillidsrepræsentanter, arbejdsgivere, landbetjente eller lægefruer, om det var pigen, der underviste i dansk på vej til skolebussen eller et venligt nik fra en nabo, så var det her, det skete: integrationen.

Det er ikke en integration med tyrkere, der blev danskere. Deres efterkommere blev til en ny slags danskere - danskere med tyrkiske rødder, med vemod og stolthed. De voksede op som nydanskere med drømme, håb og længsler i en stærk identitet præget af forældrenes erindringer.

Hjem

Denne bog har forsøgt at skildre klassiske integrationsemner som arbejde, sprog og uddannelse gennem indvandreres erindringer og deres efterkommeres fortællinger.

Det er fortællinger, hvor "hjem" er både et fysisk og mentalt sted. Det handler også om måden man lever sit liv på, og om at kende og kunne leve op til andres forventninger. Den, der har et godt hjem, kan med selvtillid og empati deltage i og bidrage til samfundet.

Mange fra første generation finder nok aldrig helt hjem. Efterkommerne gør, de føler sig hjemme. I denne bogs perspektiv sker integration som noget, der forener dele af den tyrkiske kultur med danske normer og værdier og skaber en ny måde at være dansker på. Integration kan betragtes som at finde hjem, ved at det er en blanding af det sociale, det personlige, mellem erindringer og håb. En proces der sker over lang tid, og som udspringer af børns nysgerrighed og mod, og af forældrenes drømme om en bedre fremtid.

LITTERATURLISTE

- Abdi**, Cawo (2015): *Disclaimed or Reclaimed? Muslim Refugee Youth and Belonging in the Age of Hyperbolisation*, i: Journal of Intercultural Studies, 2015 Vol. 36, No. 5, 564–578, Routledge
- Adriansen**, Inge (2003): *Fra undersætter til nation (Bind II)*; i: *Nationale symboler o Det Danske Rige 1830-200*; Museum Tusulanums Forlag
- Antonsich**, Marco (2010). *Searching for belonging – An analytical framework*; i: Geography Compass, 4, 644–659.
- Antonsich**, Marco (2009): Meanings of place and aspects of the Self: an interdisciplinary and empirical account; i: GeoJournal (2010) 75:119–132, publiceret online: 27 May 2009
- Bech**, Emily Cochran & Borevi, Karin & Mouritsen, Per (2017): *A 'civic turn' in Scandinavian family migration policies? Comparing Denmark, Norway and Sweden*; i: Bech et al. Comparative Migration Studies (2017) 5:7
- Bhabha**, Homi K. (2004): *The location of culture*; første udgave 1994, Routledge, New York
- Bhatti**, Yosef & Dahlgard, Jens Olav & Hansen, Jonas Hedegaard & Hansen, Kasper Møller (2014): *Hvem stemte og hvem blev hjemme? Valgdeltagelsen ved kommunalvalget 19. november 2013. Beskrivende analyser af valgdeltagelsen baseret på registerdata*; Center for Valg og Partier, Institut for Statskundskab; Københavns Universitet
- Bhugra**, Dinesh & Gupta, Susham (2010): *Migration and Mental Health*; Cambridge University Press, 2. dec. 2010
- Bonnerup**, E., Christensen, P. B., Kærgård, N., Matthiessen, P. C., & Torpegaard, J. (2007): *Værdier og normer - blandt udlændinge og danskere: Tænk tanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark*. Tænk tanken om Udfordringer for Integrationsindsatsen i Danmark
- Capps**, Randy & Newland, Kathleen & Fratzke, Susan & Groves, Susannah & Auclair, Greg & Fix, Michael & McHugh, Margie (2015):

Integrating refugees in the United States: The successes and challenges of resettlement in a Global Context; i: Statistical Journal of the IAOS 31 (2015) 341–367 341

Carlton, Sally (2015): *Reprint of: Connecting, belonging: Volunteering, wellbeing and leadership among refugee youth*, i: *International Journal of Disaster Risk Reduction* 14 (2015) 160–167

Daugaard, Line Møller (2015): *Sproglig praksis i og omkring modersmålsundervisning – en lingvistisk etnografisk undersøgelse*; phd; Institut for uddannelse og Pædagogik (DPU), Århus Universitet

Davis, Angela (2016): *Belonging and 'Unbelonging': Jewish refugee and survivor women in 1950s Britain*; WOMEN'S HISTORY REVIEW, 2016

Denzin, Norman K. & Yvonna Lincoln (1999): *Entering the Field of Qualitative Research*; I: *Collecting and interpreting Qualitative Materials*. S. 1-35. Sage Publications

Fair, Linda Scharn (2006): *Impact of spatial dispersal on Refugees in Denmark*; Dissertation submitted to the Graduate School-New Brunswick, Rutgers, The State University of New Jersey, New Brunswick, New Jersey, May 2006

Finklestein, Michal & Laufer, Avital & Solomon (2012): *Personality and Social Psychology Coping strategies of Ethiopian immigrants in Israel: Association with PTSD and dissociation Zahava*; i: Scandinavian Journal of Psychology, 2012, 53, 490–498

Fozdar, Farida & **Hartley**, Lisa (2013): *Civic and Ethno Belonging among Recent Refugees to Australia*, Department of Anthropology and Sociology, The University of Western Australia, Crawley, 6009, Western Australia farida.fozdar@uwa.edu.au & Centre for Human Rights Education, Curtin University The University of Western Australia

Frisch, Hartvig (1962): *Fra den franske revolution til idag*; i: *Europas kulturhistorie*, Bind IV, Politikens Forlag.

Gulløv, Eva & Gilliam, Laura (2012): *Civiliserende institutioner - Om idealer og distinktioner i opdragelse*; Aarhus Universitetsforlag

Hedegaard, Egon (2017): *Uddannelsespolitik og globalisering – uddannelsesformer i en usikker tidsalder*; i: *Klassisk og modern pædagogisk teori* (red.: Østergaard, Peter & Ellegaard, Thomas), 3. udgave., Hans Reitzels Forlag

Jensen, Bernard Eric (2010): *9-11 – et erindringssted dannes; i: Hvad er historie*, Akademisk forlag (Lindhardt & Ringhof)

Kavli, Hanne C (2015): *Adapting to the Dual Earner Family Norm? The Case of Immigrants and Immigrant Descendants in Norway*; i: Journal of Ethnic and Migration Studies, 2015 Vol. 41, No. 5, 835–856

Kristiansen, Søren & Krogstrup, Hanne Katrine (2012): *Deltagende observation – introduction til en forskningsmetodik*, Hans Reitzels Forlag

Kvale, Steinar & Brinkman, Svend 2009: Interview – introduction til et håndværk; 2. udgave. Hans Reitzels Forlag

Larsen, Birgitte Romme (2011): *Becoming Part of Welfare Scandinavia: Integration through the Spatial Dispersal of Newly Arrived Refugees in Denmark*; i: Journal of Ethnic and Migration Studies, Vol. 37, No. 2, February 2011, pp. 333 – 350

Madsen, Ulla (2011): *Danishness and the construction of the Other: A postmodern School-Ethnography of Dispair, Distrust and Desire*. I: Werler, Tobias (red) (2011): *Heterogeneity. Genreal Didactics Meets the Stranger*, s. 35-53

Mahmud, Iram Khawaja (2010): *To belong everywhere and nowhere – fortællinger om muslimskhed, fællesskab og tilhørsforhold*; Roskilde Universitet

Marlowe, Jay (2015): *Belonging and Disaster Recovery: Refugee-Background Communities and the Canterbury Earthquakes*, i: British Journal of Social Work (2015) 45, Supplement 1, i188–i204

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2011): *Medborgerskab i Danmark; - Regeringens arbejdsgruppe for bedre integration*, København KDavis,

Olwig, Karen Fog (2011): *'Integration': Migrants and Refugees between Scandinavian Welfare Societies and Family Relations*; i: Journal of Ethnic and Migration Studies, Vol. 37, No. 2, February 2011, pp. 179-196

Pedersen, Lisbeth & **Findal** Andreasen, Mads (2001): *Kurs mod det Punkt i Horisonten, hvor Solen hver Aften går ned - En udvandrers historie fra Sæby sogn i Vestsjælland*; i: *Fra Holbæk Amt 2000*, s. 9-26, udg. Historisk Samfund for Holbæk Amt.

Tanggaard, Lene & Brinkmann, Svend (red.) (2010): Kapitel 23 & 24 i "Kvalitative metoder - En grundbog". Hans Reitzels Forlag. København.

Teodorescu, Dinu-stefan & Heir, Trond & Hauff, Edvard & Wentzel-Larsen, Tore & Lien, Lars (2012): *Health and Disability Mental*

health problems and post-migration stress among multitraumatized refugees attending outpatient clinics upon resettlement to Norway; i: Scandinavian Journal of Psychology, 2012, 53, 316–332

Toft, Jonna (2017): *Danske foreningsmedlemmer agerer som kunder*; fundet på hjemmeside: *Ildrættens analyseinstitut*: https://www.idan.dk/nyhedsoversigt/nyheder/2017/bo16_danske-foreningsmedlemmer-agerer-som-kunder/

Said, Edward W. (2002): *Orientalisme – Vestlige forestillinger om Orienten*. Roskilde Universitetsforlag

Skov, Kaare R (2012): *Politik der forandrede Danmark*; Sohn

Spaaij, Ramón (2014): *Refugee youth, belonging and community sport*; i: Leisure Studies, 2015 Vol. 34, No. 3, 303–318, Routledge

Steen-Hansen, Michel; red (2001): *Indvandrerhistorie i Ringsted - Dansk identitet set gennem de lokale indvandrerøjne*; Midtsjællands Lokalhistoriske Arkiv, Ringsted 2001

Øvrige artikler, rapporter og hjemmesider

Østerud, Øyvind (1994): *Hva er nasjonalisme?* Oslo: Universitetsforlaget

Arendt, Jacob Nielsen & Jakobsen, Søren Teglgård & Kiil, Astrid & Skov, Hans Kloppenborg (2014): *Benchmarking af kommunernes integrationsindsats på beskæftigelsesområdet*; KORA Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning, April 2014

Danmarks Statistik (2014): *Nyt fra Danmarksstatistik – Arbejdskraftundersøgelsen 4. kv. 2017 - Arbejde, indkomst og formue*; 21. februar 2018 Nr. 62

Danmarks Statistik (2016): *Indvandrere i Danmark 2016*; Udgivet af Danmarks Statistik, København

Danmarks Statistik (2018): *Indvandreres og efterkommeres tilknytning til arbejdsmarkedet november 2016 - Arbejde, indkomst og formue*, i: *Nyt Fra Danmarks Statistik* 1. marts 2018 Nr. 74

Dansk Arbejdsgiverforening (2015): *IKKE-VESTLIGE INDVANDRERE @ ARBEJDSMARKEDET*; Ansvarsh. red. Berit Toft Fihl, rapport Udgivet: Marts 2015

Dansk Arbejdsgiverforening (2008): *ARBEJDSMARKEDET @ IKKE-VESTLIGE INDVANDRERE* Rapport December 2008

Den Store Danske.dk (2019): opslag *Integration*, fundet på hjemmesiden: http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Samfund/International_politik_og_organisationer/integration, dato 1. juni 2019

Integrationsloven (2017): *Bekendtgørelse af lov om integration af udlændinge i Danmark (integrationsloven)*; Fra hjemmeside: <https://www.retsinformation.dk/forms/ro710.aspx?id=163323>

Hansen. Kasper Møller (2018): *Valgdeltagelsen ved kommunal- og regionsvalget 2017*; Center for Valg og Partier, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Jespersen, Heino (red) (2017): INTEGRATION: STATUS OG UDVIKLING 2017 - Fokus på ikke-vestlige lande Maj 2017, Udlændinge- og Integrationsministeriet, maj 2017

Ringsted Kommune (2008): *Indvandrere og efterkommere i Ringsted - en analyse af arbejdsmarkedstilknytningen for borgere med ikke-vestlig baggrund i Ringsted Kommune- 2. oktober 2008*; UDKAST; udgiver M-ploy

Ringsted Kommune (2014): *Beskæftigelsespolitik 2013-2016 - Beskæftigelsesplan 2015*; Arbejdsmarkedscenter Ringsted, Byrådet den 6. oktober 2014

Ringsted Kommune (2017): *Beskæftigelsesplan 2017*; Ringsted Kommune: fundet på: https://ringsted.dk/sites/default/files/borger/arbejde_og_ledighed/beskaeftigelsesplan_2017.pdf

Uim.dk (2017) A: *Integration i Tal, nr. 4, 4. januar 2017*; set på hjemmesiden: <http://uim.dk/nyheder/integration-i-tal/integration-i-tal-nr-4-4-januar-2017>; dato 24/4/2017

Uim.dk (2017) B: Integrationsprogrammet; fra hjemmesiden: <http://uim.dk/arbejdsomrader/Integration/integrationsprogrammet>; dato: 20/06/2017

HJEM – fortællinger fra tre generationer tyrkere i Ringsted

I marts 1973 rullede et tog ind på perronen i Ringsted. I en af vognene sad 5 familier fra landsbyen Kussaray i det centrale Tyrkiet. Mange havde solgt deres ejendele for at få råd til turen. De var kommet for at tjene penge, så de kunne vende hjem igen og købe et stykke jord, de kunne dyrke. Men sådan skulle det ikke gå.

Hjem - fortællinger fra tre generationer tyrkere i Ringsted beskriver de tyrkiske gæstearbejderes møde med Danmark og efterkommernes opvækst. En fortælling fra 20 øjenvidner om arbejde, integration, identitet og en længsel efter at høre til.

